

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI**  
**PEDAGOGICKÁ FAKULTA**  
**ÚSTAV PEDAGOGIKY A SOCIÁLNÍCH STUDIÍ**



**Diplomová práce**

Bc. Jiří Ženožička

**HISTORICKÉ PROMĚNY ŽIVOTA VENKOVSKÉ  
ŠKOLY NA BOUZOVSKU**

Olomouc 2015

vedoucí práce: Mgr. Eva Dvořáková Kaněčková, Ph.D

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím literatury a zdrojů uvedeném v seznamu zdrojů této práce.

V Olomouci dne 8. dubna 2015

.....

Touto cestou bych chtěl poděkovat vedoucí mé diplomové práce Mgr. Evě Dvořákové Kaněčkové, Ph.D, která mi byla vzorem, odbornou podporou, ale i prostředkem věcných připomínek a cenných rad. Dále bych chtěl vyjádřit poděkování své manželce a dětem za jejich podporu a obrovskou trpělivost. V neposlední řadě děkuji svému otci za zpřístupnění sbírky jeho historických pramenů, archivních zdrojů, kontaktů a zkušeností.

## Anotace

<b>Jméno a příjmení:</b>	Bc. Jiří Ženožička
<b>Katedra:</b>	Ústav pedagogiky a sociálních studií
<b>Vedoucí práce:</b>	Mgr. Eva Dvořáková Kaněčková, Ph.D
<b>Rok obhajoby:</b>	2015

<b>Název práce:</b>	Historické proměny života venkovské školy na Bouzovsku
<b>Název v angličtině:</b>	Historical changes of life in rural schools around Bouzov
<b>Anotace práce:</b>	Práce se zabývá vnímáním každodennosti venkovské školy s ohledem na vývoj školské politiky v 19. století. Na základě charakteristiky postavení venkovského učitele, jeho interakce mezi žáky a tehdejšími institucemi popisuje významné okamžiky procesu utváření a budování nové školní struktury a vzniku nových škol na Bouzovsku. Celá problematika je uvedena historickým rámcem vzniku vzdělanosti v tomto regionu.
<b>Klíčová slova:</b>	Obecné školství, každodennost, učitel, škola, Bouzovsko, výchova, výuka
<b>Anotace v angličtině:</b>	The work deals with the perception of everyday life in rural schools with regard to the development of educational policy in the 19th century. Based on the characteristics of the situation of rural teachers, the interaction between students and institutions, describes the significant moments of the process of creating and building a new school structure and creation of new schools around Bouzov. The whole issue is given historical framework emergence of education in the region.
<b>Klíčová slova v angličtině:</b>	General education , everyday life , teacher , school, Bouzov region, education, teaching
<b>Přílohy vázané v práci:</b>	CD
<b>Rozsah práce:</b>	68 s.
<b>Jazyk práce:</b>	Český

# Obsah

<b>ÚVOD .....</b>	<b>6</b>
<b>1 KOŘENY VZNIKU VZDĚLANOSTI NA BOUZOVSKU .....</b>	<b>13</b>
<b>2 KAŽDODENNOST VENKOVSKÉ ŠKOLY NA BOUZOVSKU V 19. STOLETÍ.....</b>	<b>25</b>
<b>2.1 VÝVOJ BOUZOVSKÉHO ŠKOLSTVÍ .....</b>	<b>26</b>
2.1.1 <i>Obecné školství na Bouzovsku od počátku 19. století do roku 1870 .....</i>	<i>26</i>
2.1.2 <i>Vývoj bouzovského školství od roku 1870 do konce 19. století .....</i>	<i>31</i>
2.1.3 <i>Vývoj školské politiky na území českých zemí v 19. století.....</i>	<i>34</i>
<b>2.2 VYBRANÉ ASPEKTY KAŽDODENNOSTI VENKOVSKÉ ŠKOLY NA BOUZOVSKU.....</b>	<b>36</b>
2.2.1 <i>Řízení a kontrola škol obecných, vliv církve na školství Bouzovska.....</i>	<i>36</i>
2.2.2 <i>Odměňování venkovského učitele .....</i>	<i>42</i>
2.2.3 <i>Život ve škole .....</i>	<i>46</i>
2.2.4 <i>Zdravotní stav žactva na Bouzovsku.....</i>	<i>50</i>
2.2.5 <i>Trestání žáků a výchovná opatření na Bouzovsku.....</i>	<i>52</i>
<b>2.3 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI, KTERÉ OVLIVNILY ŠKOLSTVÍ NA BOUZOVSKU.....</b>	<b>54</b>
<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>57</b>
<b>SEZNAM ZDROJŮ.....</b>	<b>62</b>

# Úvod

*„Dějiny jsou svědky času, světlem pravdy, živou pamětí, učitelkou života a poslem minulosti.“<sup>1</sup>*

Marcus Tullius Cicero

Tato diplomová práce s názvem: *„Historické proměny života venkovské školy na Bouzovsku“* je příspěvkem k doplnění dosavadních informací o této problematice a zcela novým pohledem na oblast historie školství v regionu Bouzovska. Právě problematika každodennosti zatím není v žádné práci o tomto regionu popsána. Diplomová práce by měla být přínosem v získávání pohledu, nejen na situaci ve školství specifikovaném určitým časovým vymezením, ale může také rozšířit všeobecný pohled na často opomíjené aktéry vzdělávacího a výchovného procesu tedy na učitele a jejich pomocníky stejně jako kontrolní orgány a všeobecné mínění.

Pokud se skutečně zamyslíme nad životem na venkově, utvářením institucí a jejich návazností na politické i kulturní dění ve státě, můžeme zde dojít k velmi zajímavým zjištěním, která nám umožní lépe vnímat konkrétní dobu v pojetí lidového vnímání. Poodhalí nám prostor širšího lidového názoru na daná témata, která se v dané době vznášela nad problematikou řízení školství v tomto regionu či osobnostmi vzdělavatelů té doby. Pro lepší pochopení situace v tomto prostředí je nutné uvést alespoň ve zkratce historický vývoj tohoto regionu a okolnosti, které výchovu a vzdělanost zde na tomto území ovlivňovaly. Když se člověk narodí, nemůže v žádném případě ovlivnit, v jakém prostředí bude vyrůstat a jaké bude přijímat sociokulturní vzorce dané společnosti. Každá kultura sebou nese jistá specifika, která jsou vyjádřena nejen určitou sounáležitostí k dané půdě či životnímu prostředí, ale i jistá specifika utvářená na základě historického vývoje dané společnosti. Velmi silným prvkem ovlivňujícím růst společnosti je právě výchovný aspekt a způsob jeho předávání v historických souvislostech.

Když jsem se zabýval volbou tématu pro tuto diplomovou práci, tak jsem si uvědomil, že díky úzké spolupráci s místními archiváři a historiky se mi otvírá určité pole působnosti

---

<sup>1</sup> Citát: Marcus Tullius Cicero. [Http://azcitaty.cz/](http://azcitaty.cz/) [online]. [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://azcitaty.cz/citaty/marcus-tullius-cicero/>

v historické oblasti, jenž nebyla tímto způsobem zatím popsána. Existují sice některé práce na téma historie základní školy v Bouzově, ale jsou směřovány do opisu datovaných událostí bez souvztažnosti k širší historické kulise v rámci celého státního zřízení té doby a politicko-kulturní situace. V žádném případě se nechci uchýlit pouze k mechanickému opisu kronik, ale budu využívat i dostupných zdrojů nepublikovaných či nevydaných. V prvních kapitolách chci také uvést několik postřehů a popisů prehistorické doby na Bouzovsku, která vedla k pozdějšímu rozvoji základů vzdělávání v této lokalitě.

**Cílem této diplomové práce je** provést rekonstrukci historických proměn života venkovské školy na Bouzovsku v 19. století z pohledu její každodennosti. Každodennost zde bude pojata z pohledu běžného života venkovského učitele a to tak, jak je zaznamenána v pramenných zdrojích a uváděné literatuře. Pozornost bude soustředěna na oblast školního života, zdraví žáků, kázeň, ale také například učitele či kontrolní a řídicí orgány aj. Nedílnou součástí práce bude dokreslení problematiky a specifikace regionálního školství včetně historické exkurze ke kořenům regionální vzdělanosti.

K naplnění cíle práce bude postupováno systematicky v rámci několika dílčích kroků, které budou tvořit také hlavní obsah jednotlivých kapitol. V první části bude představeno, jakým způsobem docházelo k utváření a vzniku společnosti v tomto regionu ve vztahu k počátkům vnímání vzdělanosti a jejího předávání mezi jednotlivými kulturami do počátku 19. století.

Stěžejní část bude obsažena v druhé kapitole, kde bude věnována pozornost zejména jednotlivým aspektům každodennosti, kde v jednotlivých podkapitolách bude představeno, jak se školství v tomto regionu v průběhu 19. století vyvíjelo a dále pak bude věnována pozornost jednotlivým vybraným aspektům každodennosti na Bouzovsku, a to zejména konkrétním situacím vztahujícím se k řízení školy, ekonomickému zajištění učitelů, zdravotnímu stavu žactva či způsobu trestání v tehdejší škole. Současně zde bude provedena sondáž do vývoje školské politiky na území českých zemí v kontextu vlivu na vývoj místní školské politiky. V poslední podkapitole bude předložen výčet významných osobností, které měly vliv na rozvoj tehdejšího školství v tomto regionu.

K naplňování jednotlivých cílů této práce se bude využívat zejména analýza dostupných dat, z nichž se bude formulovat pohled na každodennost života školy. Prostřednictvím syntézy informací z různých zdrojů bude možné konstruovat vývoj tehdejšího školství v podmínkách konkrétních venkovských škol na Bouzovsku. Následně bude provedena interpretace zjištěných skutečností.

## **Struktura diplomové práce**

První kapitola této práce je úvodem do problematiky počátku vzdělávání a základů vzdělanosti na území regionu Bouzovska. První podkapitola se bude postupně zabývat historickým základem v oblasti Bouzovska vedoucím k rozvoji vzdělanosti a vzniku prvních školských institucí. Dále pak pokračuje až k okamžiku vzniku obecné školy, jejího utváření a návaznosti na období 18. století. V této kapitole budou také srovnávány informace z historického prostředí obecného školství vztahující se ke konkrétnímu tématu té doby na území tehdejšího Rakouska Uherska v regionu Moravy a Čech. Dále se bude zabývat každodenností života školy a jejího klimatu.

Druhá kapitola se bude zabývat konkrétní každodenností a historickou rekonstrukcí regionálního školství na Bouzovsku v 19. století. Výsledkem této rekonstrukce bude ucelený pohled na formální i neformální prostředí a klima školy, tedy její každodennost. Mým zájmem bude popsat postavení učitele ve společnosti a jeho každodenní problémy a životní osudy interpretované v dobových materiálech. Významnou kapitolou je popis a historická analýza rozvoje školství v období do konce 19. století ve vazbě na konkrétní situaci ohraničenou konkrétními letopočty. Kapitola popisuje a analyzuje způsob vedení a řízení školství v regionu. Zajímavými údaji je také způsob kontroly a organizace školského života prostřednictvím církevních institucí působících na Bouzovsku. Syntézou různých zdrojů vytváří ucelený pohled nejen na regionální situaci, ale popisuje ji i v kontextu politické situace územního celku Čech a Moravy. Prostřednictvím této kapitoly se můžeme seznámit a udělat si celkovou představu nejen o způsobu financování. Budou zde podány informace o srovnání cen důležitých surovin a výrobků pro dokreslení kupní síly učitele. V další podkapitole bude práce směřovat k popisu školního klimatu ve spojitosti se způsobem vyučování v pro školu netypických prostředích a zprávy o doprovodných akcích pořádaných školou či akcích, kterých se škola účastnila. V následné podkapitole se budeme zabývat problematikou zvládání kázně ve třídě a pozdějším zrušením tělesných trestů. Zajímat se bude také o systém zdravotních kontrol žactva a řešení epidemií šířících se v období 19. století na Bouzovsku. Další podkapitola, bude popisovat základní rámec politické situace a jejího vývoje ve zvoleném období, způsob utváření zákonů a zásadní změny v řízení a kontrole školy jako instituce. Poslední kapitola této části se bude zabývat významnými osobnostmi nejen z prostředí učitelské profese, ale i osobnostmi, které školství ovlivňovaly zvenčí této instituce.



## Shrnutí zdrojů

Pro tuto práci jsem využil možnosti použít pramenné podklady, které má ve svém archivu můj otec a někteří další místní archiváři. Cenným prostředkem pro popsání historické situace byla další dostupná literatura vedoucí k ucelenému zpracování této regionální problematiky a to zejména s ohledem na skutečnosti, o které se zatím nikdo nezajímal a ani je nepublikoval. Mnohé informace pro tuto práci byly čerpány z Vědecké knihovny v Olomouci a depozit Státního archivu v Olomouci.

Pro uvedení do problematiky počátků vzniku prvních kultur na širším regionu Bouzovska jsem využíval literárních zdrojů, které hovoří o problematice vývoje populace a kolonizace území v tomto regionu. Postupně jsem volil literaturu zabývající se zejména vývojem a osídlováním našeho území Slovy a následně pokřesťanštěním tohoto pohanského národa například v publikaci *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku*<sup>2</sup>. O konkrétním vývoji na území regionu Bouzovsko jsem se dozvídal zejména z knihy, která se vztahovala k historii města Mohelnice *Mohelnice včera a dnes*<sup>3</sup> a z publikace *Bouzov minulost a současnost hradu, obce a JZD „Mír“*<sup>4</sup>.

O období školního života od 14. století se v neformální rovině poměrně široce rozepisuje kniha *Ze školy a z kostela*<sup>5</sup>, která na základě získaných informací z různých dobových zdrojů popisuje každodennost tehdejšího školství a na konkrétních příkladech dává možnost nahlédnout do tohoto již věky zaprášeného prostředí, které bylo i z morálního hlediska spíše utajováno.

Zdroje jsem na základě toho, čím se zabývají, vnímal jako zdroje obecné, které se zaměřují na všeobecné informace o různých obdobích vývoje pedagogiky a na zdroje směřující do konkrétních problémů vážících se k regionálnímu školství na Bouzovsku.

První skupinu zdrojů reprezentují významní autoři pedagogické historické literatury. Jednou z osobností je Josef František Urbánek píšící pod pseudonymem Abby Faimonová, jehož dílo se jmenuje *Dějiny školství rakouského: se zvláštním zřetelem na školství české*<sup>6</sup>,

---

<sup>2</sup> ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku: Indiculus superstitionum et paganiarum*. s. 176.

<sup>3</sup> KOMISE PRO OSLAVY 700. VÝROČÍ POVÝŠENÍ MOHELNICE NA MĚSTO. *Mohelnice včera a dnes*. 1. vyd. Václav Křupka. Šumperk: Moravské tiskařské závody, n.p., Olomouc, závod 15, 1973, s.206

<sup>4</sup> TRAPL, Miloš a kolektiv. *Bouzov minulost a současnost hradu, obce a JZD "Mír"*. Praha: TEPS, 1990, s. 144.

<sup>5</sup> WINTER, Zikmund. *Ze školy a z kostela*. Praha: J. Otto, 1921. s. 384. Sebrané spisy z belletrie a z kulturních studií, sv. 14

<sup>6</sup> FAIMONOVÁ, Abby. *Dějiny školství rakouského: se zvláštním zřetelem na školství české vzdělala ...* Praha: Šolc, [1912]. 2 sv. – Obsahuje: Díl I. Od nejstarších dob až po rok 1848. s. 189. Šolcovy příručky pro učitelstvo

kteří velmi obsáhle a podrobně popisuje zejména události 19. století v českých zemích a dotýká se i hlubšího rozboru zákonných norem a politických kroků vedoucích k zásadním změnám v koncepci tehdejšího školství i na území našeho státu. Autorem, který se konkrétně zabývá formálním školním klimatem 19. Století, je Karel Taubenek. Ve své knize *Rukověť školství obecného*<sup>7</sup> velmi podrobně a rozsáhle popisuje obecnou školu 19. století tak, jak by měla fungovat, zabývá se podstatou a úkoly školy obecné, jejím dělením dle specifik, vybaveností a vnitřním uspořádáním, vnitřní správou, učitelskou způsobilostí, vnější správou škol a jejich vztahy s církví a v neposlední řadě také právním postavením učitelů. Tyto informace jsou velmi důležité pro porovnání zjištěných skutečností z dobových kronik v regionu Bouzovsko s představami vládnoucích elit rakouské monarchie.<sup>8</sup>

Spisovatel Otakar Kádner ve svém díle *Stručné dějiny pedagogiky*<sup>9</sup> stručně, ale uceleně popisuje obecný vývoj pedagogiky. Podobně podává informace také publikace *Stručné dějiny pedagogiky*<sup>10</sup>, kde autor Vladimír Jůva popisuje pedagogické směry a jejich vývoj. Velmi důležitým dílem pro moji práci vztahující se k problematice školství v 19. století je dílo *Dějiny české školy a pedagogiky*<sup>11</sup>, které se velmi široce zabývá vývojem školství ve vazbě na nové zákony a vývoj školské politiky. Velmi cenné jsou také informace získané z nezávislého odborného časopisu *E-Pedagogikum*, kde se v příspěvcích Jitky Jónové s tématem směřujícím k řešení problematiky konkordátu a Karla Rýdla píšícím o problematice reakce českého národa na Hesnerovy zákony dovidáme spoustu zajímavých informací o období 19. století a jeho vnímání širokou veřejností<sup>12</sup>. Stěžejním dílem o chronologii vývoje školství v 18. – 19. století je dílo *Učitelé a školy v proměnách času*<sup>13</sup>. V tomto shrnutí nesmím opomenout velmi důležitý druh literatury, a to slovníky od Jana Průchy (Pedagogický slovník) a Josefa Kliky (Stručný slovník pedagogický). Literárním zdrojem důležitým pro čerpání informací

---

škol obecných i měšťanských. Řada IV. Sv. 28. -- Díl 2. Po roce 1848. [1912]. s.222. Šolcovy příručky pro učitelstvo škol obecných i měšťanských. Řada IV. Sv. 29

<sup>7</sup> TAUBENEK, Karel. *Rukověť školství obecného*. Praha: I. L. Kober, 1892. s. 223.

<sup>8</sup> Říšský zákon o školách obecných ze 14. května 1869

<sup>9</sup> KÁDNER, Otakar. *Stručné dějiny pedagogiky*. , opr. Praha: Česká grafická Unie, 1926. s. 105.

<sup>10</sup> JŮVA, Vladimír jun. – JŮVA, Vladimír sen. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 2003. s. 91.

<sup>11</sup> KOPÁČ, Jaroslav. *Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1867-1914*. 1. vyd. Brno: Univ. J. E. Purkyně, 1968. s. 131.

<sup>12</sup> RÝDL, Karel. *Cesta k Hesnerovu zákonu a reakce na něj v českých zemích*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 105-113. Dále pak: JONOVÁ, Jitka. *Školské zákony v souvislosti s postupným řešením konkordátu z roku 1855*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 19-25. Dále pak: KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *České učitelstvo a Hasnerovy zákony*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 26-37.

<sup>13</sup> MOROKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999. S. 59.

o každodennosti v období 19. století byla kniha *Z dějin české každodennosti*<sup>14</sup>, kde jsem našel spoustu cenných informací pro srovnávání výstupů z rekonstrukce historie regionálního školství na Bouzovsku.

Zdroje směřované přímo do prostředí bouzovského školství mají podobu publikací nebo přímo pramenných zdrojů. Zajímavé jsou také články z dobových novin, časopisů a ročenek, kde zejména příspěvek *Školy a učitelé na Bouzovsku*<sup>15</sup> je publikován na stránkách Vlastivědného sborníku s názvem Severní Morava a popisuje chronologicky vývoj školství na Bouzovsku a to ve vazbě na významné historické postavy bouzovského školství. Velmi kvalitní informace o vývoji školství na Bouzovsku a propojení této problematiky s veřejným životem jsou dotčeny v knize *Bouzovsko-krajina a lidé*<sup>16</sup>. Jedním z nejlepších publikovaných zdrojů informací o vývoji školství na Bouzovsku a Lošticku je dílo *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*<sup>17</sup>. V této publikaci nacházíme podklady o klimatu ve školství, statistické údaje a spoustu informací, které se ve vazbě k regionu nikde jinde nevyskytují. Zajímavým zdrojem informací je také článek s názvem *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*<sup>18</sup>, který je důležitým prostředkem podávajícím informace o historii bouzovského školství a je také rozšiřující ke spoustě informací čerpaných z jiných literárních zdrojů a vztahující se ke konkrétním osobám bouzovského školství. Důležité informace podává také dílo *Městská škola na Moravě v předbělohorském období*<sup>19</sup>, tento zdroj přímo datuje a chronologicky uvádí vznik a začlenění městské školy na Bouzově.

Nejdůležitější skupinou primárních pramenů jsou samozřejmě školní kroniky, farní kroniky a matriční zápisy.<sup>20</sup> Samostatnou skupinu zdrojů jsou doposud nikde nepublikované sebrané spisy *Kronika místečka Bousowa*<sup>21</sup> nebo *Paměti bůzovské*<sup>22</sup> či *Bouzovsko v dávných dobách*.<sup>23</sup>

---

<sup>14</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. 430 s. ISBN 978-80-246-1683-4

<sup>15</sup> DOLANSKÝ, E. *Školy a učitelé na Bouzovsku*. [17. - 20. stol.]. In: *Severní Morava*. sv. 1. Zábřeh: Vlastivěd. muzeum, 1957, s. 41-43

<sup>16</sup> ŽENOŽIČKA, Jirí. *Bouzovsko-krajina a lidé*. 1.vyd., Bouzov:Obec Bouzov, Comedia s.r.o., 2006, 192 s

<sup>17</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, od s. 411, II.díl, Olomouc, Školství, 1916

<sup>18</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*. In: Okresní archiv v Olomouci 1986. Olomouc: okr. archiv, 1987, s. 176-185.

<sup>19</sup> HOLINKOVÁ, Jiřina. *Městská škola na Moravě v předbělohorském období: příspěvek ke kulturním dějinám Moravy*. Praha: Stát. pedag. nakl., 1967. 93 s.

<sup>20</sup> Viz přehled pramenů v této diplomové práci v kapitole: Seznam zdrojů

<sup>21</sup> ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *Kronika místečka Bousowa*. Nepublikováno. Bouzov. 1959

<sup>22</sup> JANÁK, Petr. *Paměti bůzovské*. Nepublikováno. Bouzov, 1900

<sup>23</sup> ŽENOŽIČKA, Jirí. *Bouzovsko v dávných dobách*. Nepublikováno. Bouzov, 2011

Pro vymezení pojmů, které se běžně nevyskytují, jsou použity slovníky, které jsou vydávány v období, kterým se zabývá tato diplomová práce. Patří sem *Stručný slovník paedagogický*<sup>24</sup>, *Pedagogický slovník*<sup>25</sup> a *Slovník cizojazyčný obsahující výklad cizích slov často užívaných anebo české náhrady za ně*.<sup>26</sup>

Celkovým spojením různých primárních a sekundárních zdrojů jsem se snažil získat ucelené portfolio informací, se kterými chci pracovat na splnění cíle, kterému se tato práce věnuje. Rekonstrukcí historické situace jsem se snažil vytvořit určitý pohled na historický základ školství a jeho aktérů. Doufám, že tato práce nabídne určitý nadhled a zhodnocení každodennosti popsaného období v regionu Bouzovska.

Opakování je matka moudrosti a člověk by se měl právě studiem historie poučit, aby jednou nedělal stejné chyby jako jeho předci.

---

<sup>24</sup> KLIKA, Josef, ed. a SOKOL, Josef, ed. *Stručný slovník paedagogický: Abecední soubor nejdůležitějších nauk se zřetelem k učitelstvu škol obecných a měšťanských*.

Praha: Odb. literárně-paedagogický při Ústředním spolku jednot učit. v Čechách, 1893

<sup>25</sup> Průcha, J.; Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003.

<sup>26</sup> BAČKOVSKÝ, František. *Slovník cizojazyčný obsahující výklad cizích slov často užívaných anebo české náhrady za ně*. Grund a Svatoň. Praha: Dr. Frant. Bačkovský, knihkupec, 1895, 392 s

# 1 Kořeny vzniku vzdělanosti na Bouzovsku

Počátky vzdělanosti v širším regionu Bouzovska jsou bezpochyby základním kamenem rozvoje kulturního vnímání a předávání znalostí a dovedností. Na základě probíhajícího vývoje je možné v širším kontextu vyzorovat i význam této oblasti v prvopočátku osídlování různými národy až po jeho stabilizaci a získávání určitého teritoriálního a politického vlivu majitelů. Jak uvádí Faimonová „(...) *bezprostřední souvislost dějin s vychovatelstvím a ostatními projevy kulturními poznáváme, že dobré školství počíná se s úspěchem, jakmile lid dosáhne svobody a bezpečnějších podmínek životních.*“<sup>27</sup> Širší historický popis vývoje této oblasti je důležitým informačním zdrojem, na jehož základech můžeme pochopit určitou zakořeněnou nesnášenlivost jednotlivých vývojových stupňů místní společnosti a kultury proti vlivu germanizace a určitého odporu místních lidí proti vtiskování jiných kulturních vzorců jiných národů, kultur a politických vlivů.

Osídlování Bouzovska není příliš popsáným tématem a ani nenalézáme četné informace o jejím průběhu. Většinou zde vycházíme z širšího regionálního prostoru ohraničeného městy Mohelnicí, Litovlí a Konicí. Pro pochopení vývoje na území vymezeném těmito městy je dobré se také zabývat historií národů, které zde prošly, nebo se na tomto území usadily. Je zajímavé, jakým odvětvím své řemeslné činnosti se zabývaly, jaká byla jejich mytologie, znalost písma. Z těchto údajů se nám pomalu začne utvářet mozaika položených základů regionální kultury. Začnou vznikat a krystalizovat se požadavky na výchovu a vzdělávání jedinců. Uvědomění si vnímání výchovy a vzdělávání jako prostředku pro rozvoj a vývoj společnosti. Výchova a vzdělávání je zásadním prostředkem pro utváření živé a rozvíjející se kultury a zároveň je to prostředek vytváření osobnosti jednotlivce.

V této části bych pro srovnání uvedl, jak se vyvíjel pohled na termíny výchovy. Ve *Stručném slovníku pedagogickém* uvádí Klika: „*Výchova ve smyslu širším je bezvědomé připodobování vnějším okolnostem, poměrům a vlivům okolí, životním podmínkám.*“<sup>28</sup> Na jiném místě uvádí, že: „*Společnost vychovává jednotlivce tím, že jej připodobňuje své kultuře tj. časovému stavu společenské vzdělanosti vzhledem ke společným náhledům*

---

<sup>27</sup> FAIMONOVÁ, Abby. *Dějiny školství rakouského: se zvláštním zřetelem na školství české vzdělala ...* Praha: Šolc, [1912]. s. 6

<sup>28</sup> KLIKA, Josef, ed. a SOKOL, Josef, ed. *Stručný slovník pedagogický: Abecední soubor nejdůležitějších nauk ... se zřetelem k učitelstvu škol obecných a měšťanských.* díl III. Praha: Odb. literárně-pedagogický při Ústředním spolku jednot učit. v Čechách, 1893. s. 2021.

*a mravům, k formám života politickým, náboženským a hospodářským, ke způsobu práce a zábavy.*“<sup>29</sup>

V moderním pojetí je výchova definována jako „(...) proces vzájemného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout změny v jejím vývoji“<sup>30</sup>, výchovu tedy můžeme chápat i jako určitý prostředek k ovlivnění postojů jedince a je utvářejícím prvkem pro získávání názoru na danou společnost a kulturní prostředí, ve kterém žijeme. Jako součást výchovného působení má nezastupitelnou roli i vzdělávání, které ve vzájemné interakci vytváří základ inteligentní a zralé společnosti. Pojem výchovy Vladimír Jůva v sociologickém hledisku organizované skupiny vymezuje jako „(...) vynucující soustavnou a dlouhodobou přípravu jedince jako člena odpovídající sociální jednotky.“<sup>31</sup>

V historickém pojetí lze počátky výchovy spatřovat dle názoru Otakara Kádnera „(...) u národů nevzdělaných (divochů).“<sup>32</sup> Dále uvádí, že počátky učení jsou spojené se získáním zručností a dovedností potřebných pro každodenní život. Praktické vzdělání se předává přímo v rodině z rodičů na jejich děti a u vybraných jedinců, mající požadované předpoklady, dochází k předávání úkonů náboženských prostřednictvím kněží, šamanů, čarodějů.<sup>33</sup>

Pojem vzdělávání je podle Kliky chápán jako „(...) taková míra povšechného vývoje duševního, která dostačuje k tomu, aby člověk správně pojímal souvěkou kulturu a dle toho v jednání svém se řídil.“<sup>34</sup> V novodobé terminologii Průcha definuje vzdělání jako „(...) součást socializace jedince. Vzdělání je pak ta složka kognitivní vybavenosti osobnosti (osvojené vědomosti, dovednosti, postoje, hodnoty, normy), která se zformovala prostřednictvím vzdělávacích procesů.“<sup>35</sup>

Z uváděného vyplývá, že výchova a vzdělávání ve svém historickém pojetí nejsou chápány odlišně, ale spojuje je společný základ, který se liší pouze na základě rozvoje požadavků na určitou normalitu daného vývojového stádia společnosti vážící se k určité oblasti a používající různé kulturně-sociální vzorce. Rozvoj společnosti a její historický vývoj je stavebním kamenem pro další generace a utváří předpoklady pro její další rozvoj. Její vývoj je možné zaznamenat právě například na každodennosti ve vzdělávacím a výchovném

---

<sup>29</sup> KLIKA, Josef, ed. a SOKOL, Josef, ed. *Stručný slovník paedagogický: Abecední soubor nejdůležitějších nauk ... se zřetelem k učitelstvu škol obecných a měšťanských*. díl III. Praha: Odb. literárně-paedagogický při Ústředním spolku jednot učit. v Čechách, 1893, s. 2022.

<sup>30</sup> Průcha, J.; Walterová; E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, s. 277

<sup>31</sup> JŮVA, Vladimír jun. – JŮVA, Vladimír sen. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 2003.

<sup>32</sup> KÁDNER, Otakar. *Stručné dějiny pedagogiky*, opr. Praha: Česká grafická Unie, 1926, s. 3.

<sup>33</sup> KÁDNER, Otakar. *Stručné dějiny pedagogiky*, opr. Praha: Česká grafická Unie, 1926, s. 3.

<sup>34</sup> KLIKA, Josef, ed. a SOKOL, Josef, ed. *Stručný slovník paedagogický: Abecední soubor nejdůležitějších nauk ... se zřetelem k učitelstvu škol obecných a měšťanských*. díl III. Praha: Odb. literárně-paedagogický při Ústředním spolku jednot učit. v Čechách, 1893, s. 2070.

<sup>35</sup> Průcha, J.; Walterová; E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, s. 292

procesu, který je bohatší i o vzájemnou interakci mezi vzdělavatelem a vzdělávaným. Zajímavou je i vzájemná interakce mezi dalšími aktéry jako jsou například vesnické či městské instituce té doby, vnímání důsledků zákonných norem, vliv vládnoucích elit či politických stran, válečné události a krize.

## Vývoj vzdělanosti na Bouzovsku do počátku 19 století

Jak z některých zdrojů vyplývá, tak zejména osídlování našeho území patřícího do tzv. Hercynského lesa „(...) *zalesněné území nacházející se zhruba mezi dnešním Magdeburkem a Bratislavou*“<sup>36</sup> Kelty probíhalo někdy po roce 400 př. n. l., Vladimír Mátl uvádí, že: „*Po roce 400 př. n. l. se v západních Čechách objevuje zcela nový způsob pohřbívání do tzv. plochých hrobů*“.<sup>37</sup> Tato skutečnost by znamenala, že se přes českou kotlinu přelila vlna nového národa „*většina odborníků se přiklání k názoru, že je lze připsat kmeni Bójů*“.<sup>38</sup> Tento kmen byl jedním z hlavních keltských kmenů a podle něj by se naše území mělo i jmenovat Boiohaemum neboli latinsky Bohemia.

Keltové na naše území přinesli dovednosti a znalosti, které zde nebyly v předchozí době patrné (těžba tuhy a železa, hrnčířství, kovářství, výroba keramiky, aj.). Zřejmě i zde byl patrný silný náboženský vliv kasty druidů. Druidové byly vzdělanci a vzdělavatelé. Byli přímo nositeli keltské vzdělanosti. Jak uvádí Hamiltonová Clair a Steve Eddy „(...) *druidové byli inteligencí keltských národů a rovněž jejich svatými muži a ženami. Byli strážci moudrosti a vědomostí*“.<sup>39</sup> Musíme si uvědomit, že v době příchodu Keltů do širšího vymezeného prostředí Bouzovska zde převládaly obory lidské činnosti jako zejména zemědělství a pastevectví. Jak uvádí Jindra Nekvasil: „*Velký počet sídlišť nasvědčuje na koncentraci Keltů v této oblasti*“<sup>40</sup>. Keltská kultura se na území našeho regionu v průběhu věků mísila s původním obyvatelstvem. „*Brzy po přelomu letopočtu byli Keltové vytlačeni Germány, kteří do našich krajů pronikli od severu*“.<sup>41</sup> Dále pak autor uvádí, že: „*Germáni přerušili velký rozmach výroby silně započaté Kelty, byla opuštěna oppida a hmotná kultura*

---

<sup>36</sup> MÁTL, Vladimír. *Krajinou druidů aneb Keltové na území Čech*. NAKLADATELSTVÍ XYZ, s.r.o., 2009, s. 18.

<sup>37</sup> MÁTL, Vladimír. *Krajinou druidů aneb Keltové na území Čech*. NAKLADATELSTVÍ XYZ, s.r.o., 2009, s. 20.

<sup>38</sup> MÁTL, Vladimír. *Krajinou druidů aneb Keltové na území Čech*. NAKLADATELSTVÍ XYZ, s.r.o., 2009, s. 20.

<sup>39</sup> HAMILTONOVÁ, Claire a Steve EDDY. *Tajemný svět Keltů*. Jan Feldstein. Jana Tučnicková. Zoner Press., 2009, s. 73.

<sup>40</sup> NEKVASIL, Jindra. *Pravěk Mohelnicka*. František Hekele. Mohelnice: Vlastivědné muzeum, 1963, s. 23.

<sup>41</sup> KOMISE PRO OSLAVY 700. VÝROČÍ POVÝŠENÍ MOHELNICE NA MĚSTO. *Mohelnice včera a dnes*. Václav Křupka. Šumperk: Moravské tiskařské závody, n.p., Olomouc, závod 15, 1973, s. 9

zhrubla.<sup>42</sup> V kraji moravském se v té době pohybovaly germánské kmeny, kterým se říkalo Kvádové. Tito Kvádové vytvářeli nadřazenou vrstvu, která utiskovala tehdejší místní národy.<sup>43</sup>

Další důležitou etapou pro rozvoj nejen řemesel se stalo následné osídlení tohoto regionu slovanskými pohanskými kmeny. „*Slované se objevují na Moravě v 5. – 6. stol., na Mohelnicku máme doloženy počátky jejich pobytu v 8. stol.*“<sup>44</sup> První zmínka o školství jako takovém je z prostředí hradu Budče, kde se již za doby pohanské měla nacházet škola. Toto místo plnilo svoji vzdělávací funkci i po vzniku tamější farnosti. Měla se zde vzdělávat zejména knížata a mezi nimi nechyběl také sv. Václav, který zde měl být seznámen s křesťanskou naukou.<sup>45</sup>

S příchodem Slovanů byly již v 9. století položeny základy prvopočátečního školství, které přinesli na Moravu a do Čech věrozvěsti Cyril a Metoděj. Zejména působením na místní pohanské slovanské kmeny začínali s vzděláváním a výchovou, která samozřejmě směřovala ke katolizaci. „*Cyrl a Metoděj to byli, kteří na pohanské kmeny staré lidové kultury naroubili mohutné základy křesťanské osvěty, založivši první křesťanské školy (...)*“<sup>46</sup> Přímou zprávu o školství za doby působení Cyrila a Metoděje sice nemáme, ale účel mise obou bratří vzdělávat Slované v jazyce jim vlastním dává tušit přímo didaktické záměry na území Velké Moravy. Ve spojení s tímto záměrem se hovoří o vzniku slovanské školy. Absolventi této školy měli za cíl vytlačit svým působením školu bavorskou, která na našem území působila a byla plně latinská. Počet absolventů musel být značný, protože se misijní činnost obou bratří dobře dařila.<sup>47</sup> Jedním z největších problémů té doby bylo vyvrácení a změna myšlení tehdejších pohanských Slovanů nenásilnou formou. Řešením pro přijetí nového způsobu života a s tím spojené víry bylo odstranění pohanské mytologie. Jak uvádí Čeněk Zíbrt „*(...) dělaly se proměny svatyní pohanských v křesťanské se svolením církve*“<sup>48</sup>. Tuto skutečnost potvrzuje i Václav Richter, který hovoří o tom, že misionáři vyznávající křesťanství zcela cíleně budovali

---

<sup>42</sup> KOMISE PRO OSLAVY 700. VÝROČÍ POVÝŠENÍ MOHELNICE NA MĚSTO. *Mohelnice včera a dnes*. Václav Křupka. Šumperk: Moravské tiskařské závody, n.p., Olomouc, závod 15, 1973, s. 9.

<sup>43</sup> NOVÁK, Josef. *Dějiny Moravičan a Doubravice*. Obecní úřad v Moravičanech: Tiskárna Křupka Mohelnice, 1993, s. 11.

<sup>44</sup> KOMISE PRO OSLAVY 700. VÝROČÍ POVÝŠENÍ MOHELNICE NA MĚSTO. *Mohelnice včera a dnes*. Václav Křupka. Šumperk: Moravské tiskařské závody, n.p., Olomouc, závod 15, 1973, s. 9.

<sup>45</sup> TAUBENEK, Karel. *Rukověť školství obecného*. Praha: I. L. Kober, 1892, s. 6.

<sup>46</sup> FAIMONOVÁ, Abby. *Dějiny školství rakouského: se zvláštním zřetelem na školství české vzdělala ....* Praha: Šolc, [1912], s. 7.

<sup>47</sup> RIEDL, Miroslav. *První školy na území Velké Moravy a školy na Moravě v době od zániku velkomoravské říše do založení Karlovy university*. Přerov: Vlastivěd. úst., 1967, s. 6-9.

<sup>48</sup> ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku: Indiculus superstitionum et paganiarum*. Praha: Academia, 1995, s. 32.



kostely na území a místech, kde pohané uctívali své modly.<sup>49</sup> Přibližně v 11. století dochází na území našeho regionu k dalšímu rozsáhlému osídlování a zakládání již větších osad, sídlišť a někdy v první polovině 13. stol. n. l. i středověkých měst.<sup>50</sup> V regionu Bouzovska žil údajně slovanský rod Rohlenů, který používal kopec, na kterém dnes stojí hrad Bouzov, jako obětiště a opevněné hradiště. Obdobím před výstavbou prvního hradu na Bouzově se velice důkladně zabýval bouzovský účetní Adolf Nemajer, který si jako amatérský archeolog všiml určitých znaků vedoucích k této domněnce. Uvádí, že přímo pod hradem Bouzov se nachází „Bílá studánka“, která byla z části zakrytá obětním kamenem, který byl později rozbit při přestavbě hradu na stavební materiál.<sup>51</sup> Problematika uctívání pramenů a s ní spojené obřady byly slovanským pohanským kmenům vlastní. Je nutné si uvědomit, že i u vědem a kněží pohanských Slovanů docházelo v rámci zaškolování a výchovy k přenosu informací, které měly základ v určitých paranormálních schopnostech, ale i znalosti lidské psychiky, hypnózy, vlastností přírodních léčiv a přírodních sil vůbec.<sup>52</sup> Existenci obětních kamenů a tím obřadů s nimi spojených na Bouzovsku potvrzuje místní historik a sběratel lidové slovesnosti Jiří Ženožička, který uvádí, že další obětní kámen se nalézal přímo pod hradem Bouzovem, kde tímto kamenem byla do půlky překlenuta tzv. „Bílá studánka“, k níž se chodilo z Bouzova pro vodu v období velkých such, kdy v Bouzově místní studny ztrácely vodu. Tento obětní kámen pro obětování pramenům byl při úpravě cesty Taliánky zničen a použit jako šterk do cesty. Na kameni měly být vyryty znaky v podobě písmene „Z“.<sup>53</sup> Prostřednictvím takovýchto zásahů se definitivně vymazaly určité historické artefakty, jejichž dnešní průzkum by vedl k ucelenějšímu historickému pohledu na toto období historie Bouzovska.

V období 13. století je datováno budování hradu Bouzov, který pozvedl význam tehdejšího regionu a nastartoval v této oblasti nejen hospodářský, ale i kulturní rozmach. Začaly zde vznikat řemeslné dílny, které vychovávaly tovaryše zejména v řemeslech tesařských, bednářských, kovářských, kamenických, zednických souvisejících převážně s výstavbou. Nebyla zde ovšem vzácná ani řemesla zabývající se zpracováním tuhy, manganové rudy, brašnářstvím a obory mlynářské, chovatelské a pěstitelské.

Rozmach církve a pokatoličťování obyvatelstva souvisí s budováním církevních obcí a budováním farností, kde právě v objektech far na venkově za vlády Přemysla Otakara II.

---

<sup>49</sup> RICHTER, Václav. *Předkřesťanské svatyně na Moravě*. Brno: Almanach Velká Morava, 1965, s. 120-121

<sup>50</sup> KOMISE PRO OSLAVY 700. VÝROČÍ POVÝŠENÍ MOHELNICE NA MĚSTO. *Mohelnice včera a dnes*. 1. vyd. Václav Křupka. Šumperk: Moravské tiskařské závody, n.p., Olomouc, závod 15, 1973, s. 10-11.

<sup>51</sup> NEMAJER, Adolf. *Památky krajiny Buzovské v dávném šedověku. Litovelský kraj*. 17. 8. 1925, č. 33.

<sup>52</sup> VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Eva Vinceová. Praha: Panorama, 1990

<sup>53</sup> ŽENOŽIČKA, Jiří. *Bouzovsko v dávných dobách*. Nepublikováno. Bouzov, 2011. (Doplnění: Citovaný autor je otcem pisatele této diplomové práce)

daly možnost vzniku prvních farních neboli parochiálních škol<sup>54</sup>, ve kterých se vzdělávali budoucí kněží a při nichž bývala zřizována také oddělení pro vzdělávání laiků. V době Karla Velikého se zejména prosazovalo, aby faráři přímo vyučovali žáky, kteří budou sloužit při bohoslužbách jako zpěváci či kostelníci. Veškerý směr vzdělávání tíhl zejména k znalosti náboženské tematiky a dá se tedy tyto školy považovat za základ budoucích škol obecných. Z laického prostředí se dostávalo vzdělání zejména rytířům, kteří mimo vzdělání církevní byli vzdělávání v oblastech vojenských s ohledem na ochranu církve a státního zřízení.<sup>55</sup> Ve 14. století vznikají při farních kostelích ve větších a menších městech farní školy, které měly nízkou úroveň, předmětem vzdělávání byl především katechismus a okrajově čtení a psaní.<sup>56</sup> Původní osada na Bouzově vznikla okolo kostela sv. Maří Magdaleny, jako kostelní manství a byla na městečko povýšena v r. 1397. Vznikla zde fara a zbytky jejích základů bylo možno zaznamenat ještě ve 20. letech 20. stol. při různých výkopových pracích. Zde stávala i první škola, která byla navštěvována dětmi z okolí Bouzova údajně dvakrát v týdnu. Kostely se v té době stavěly v místech, kde svůj život prožila alespoň 3 pokolení, to by znamenalo, že založení osady se dá datovat minimálně o 100 – 120 let dříve jak samotná stavba kostela.<sup>57</sup> Při výstavbě hradu s ohledem na lepší dostupnost a jistější ochranu obyvatel v dobách válek se postupně Bouzov přemístil přímo pod hrad, kde se nachází a rozrůstá až do dnešní doby.

Ve středověku byla potvrzena existence tří typů škol. Prvním typem jsou školy, které měly za úkol připravovat žáky poznávat základy znalostí ve čtení a psaní. Nebyly vyučovány v latinském jazyce a nazýváme je dětinskými, nízkými nebo přímo českými. Tyto školy byly původně soukromé, ale vývojem času se zřizovateli stala města. Školy se staly nižšími školami pro školy městské a postupně se s nimi i sloučily. Ve městech vznikaly také školy privátní, nebo jinak také nazývány pokoutní. V prostředí těchto škol vyučovali zejména učitelé z prostředí církevního (mniši a jeptišky), ale také úředníci na různém stupni společenského postavení. Učilo se zde zejména čtení, psaní a počítání. S ohledem na vznikající spory mezi pokoutními školami a dalšími ústavními školami dochází k pronásledování a i uzavírání těchto pokoutních škol. Tyto školy se ovšem opět znovu objevovaly a v literatuře se uvádí, že se vyskytovaly téměř v každém domě. Dalším stupněm

---

<sup>54</sup> Farní či parochiální školy: „(...) zakládány byly ve středověku při farních kostelích též školy pro mládež té které farní osady vůbec.“ Viz: KLIKA, Josef, ed. a SOKOL, Josef, ed. Stručný slovník paedagogický: Abecední soubor nejdůležitějších nauk ... se zřetelem k učitelstvu škol obecných a měšťanských. díl II. Praha: Odb. literárně-paedagogický při Ústředním spolku jednot učit. v Čechách, 1893, s. 317.

<sup>55</sup> KÁDNER, Otakar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Vyd. 3., opr. Praha: Česká grafická Unie, 1926, s. 11-13.

<sup>56</sup> RIEDL, Miroslav. *První školy na území Velké Moravy a školy na Moravě v době od zániku velkomoravské říše do založení Karlovy university*. Přerov: Vlastivěd. úst., 1967, s. 34-35.

<sup>57</sup> ŽENOŽIČKA, Jirí. *Bouzovsko v dávných dobách*. Nepublikováno. Bouzov, 2011.

škol byly školy partikulární (dříve také farní), kde se vyučovalo latinsky. V této době stále ještě existují také školy klášterní, neboli katedrální. Ze škol partikulárních a katedrálních se pokračovalo ve studiu přímo na univerzitách.<sup>58</sup>

Školy byly již v době husitské a předhusitské spojeny s chrámem božím. Většinou se nacházely na hřbitovech, kde tento hřbitov byl mnohdy považován za zahrádku školní. V 15. století většina farních škol zchátrala, ale znovu se začaly stavět. Školství téměř vždy zaznamenalo újmu v dobách válečných a hned po nich se znovu nadechlo k rozkvětu.<sup>59</sup> Ve školách mnohdy v té době učivali vysloužilí vojáci, kteří uměli počítat, psát a slušně číst. Budova školy a její přilehlé části byly na počátku 17. století ve velmi žalostném stavu. Jednalo se většinou o objekty typu vesnických chalup. Skládali se z větší místnosti určené pro vyučování a menší místnosti, která sloužila učitelům za byt.<sup>60</sup>

První písemné záznamy o existenci školství na Bouzovsku jsou datovány do roku 1570, kdy hrad a panství vlastní rod Podstatských, zde se uvádí, že jistý Pamphilus Vit, bouzovský rektor školy byl ordinován na wittenberské universitě.<sup>61</sup> Tuto skutečnost potvrzuje ve své knize Jiřina Holinková, která uvádí v seznamu učitelů moravských městských škol v předbělohorském období jistého Pamphiluse Vituse rektora, ord. Witt, z Čech, v roce 1570. Stejně tak uvádí Bouzov v seznamu městských škol na Moravě.<sup>62</sup> V osobě Pamphiluse Vituse se zřejmě jednalo o mladého člena šlechtického rodu. Tato informace by znamenala potvrzení existence vyššího typu školy v prostředí hradu.<sup>63</sup> Tuto školu zřejmě založily tehdejší majitel panství z rodu Podstatských z Prusinovic a jejím cílem bylo předávat vyšší stupeň vzdělání nekatolickým dětem šlechticů a dětem z významných městských rodin.<sup>64</sup> Členové těchto šlechtických rodin se hlásili k novoutravismu.<sup>65</sup> Tehdejší obec – farnost si nemohla dovolit udržovat tak nákladnou formu vzdělávání. V této době zřejmě existovala farní škola souběžně s touto hradní školou. Po změně vlastníků hradu se automaticky změnilo

---

<sup>58</sup> KÁDNER, Otakar. *Stručné dějiny pedagogiky*, opr. Praha: Česká grafická Unie, 1926, s. 15-16

<sup>59</sup> Zikmund. *Ze školy a z kostela*. Praha: J. Otto, 1921. Sebrané spisy z belletrie a z kulturních studií, sv. 14. s. 229-231.

<sup>60</sup> Sborník k 70. výročí otevření budovy měšťanské školy v Bouzově. Bouzov. 2009, s. 5.

<sup>61</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*. In: Okresní archiv v Olomouci 1986. Olomouc: Okr. archiv, 1987, s. 177.

<sup>62</sup> HOLINKOVÁ, Jiřina. *Městská škola na Moravě v předbělohorském období: příspěvek ke kulturním dějinám Moravy*. 1. vyd. Praha: Stát. pedag. nakl., 1967, s. 63-65.

<sup>63</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*. In: Okresní archiv v Olomouci 1986. Olomouc: Okr. archiv, 1987, s. 177-178.

<sup>64</sup> Sborník k 70. výročí otevření budovy měšťanské školy v Bouzově. Bouzov. 2009, s. 5.

<sup>65</sup> Novoutravisté: stoupenci radikálních názorů v utravvistické (kališnické) církvi. Počátky spjaty s ohlasy vystoupení něm. reformátora M. Luthera v Čechách kolem 1520. Přes nepřízeň habsburských panovníků n. získali v kališnické církvi většinu a stále více se sblížovali s protestantismem (luteránství, kalvínství). Viz: NETPOINT, S.R.O. Encyklopedie v pohybu: Všeověd. [online]. 2005-2011. [cit. 2014-11-09].

i náboženství poddaných. Hrad a panství postupně vlastnily katolické rody Pergarů z Pergu a po nich roku 1617 rod Oppersdoerfů. V tomto období nemáme o existenci školy při farním kostele žádné zprávy. Roku 1656 přichází na faru do Bouzova polský minorita Wojtašewicz, který se však farnosti brzo vzdal a odešel, neboť mu majitelka tehdejšího panství Eusebie Sabina Podstatská roz. Kounicová odňala polovic desátků a nestará se o faru ani budovu školy.<sup>66</sup> Podobně o této situaci hovoří i Viktor Pinkava který přímo píše, že „(...) *paní Eusebie Sabina jemu odňala polovic desátků, ani faru ani školu stavěti nechtěla a on nikde nemohl dojít práva svého.*“<sup>67</sup>

Důvodem špatného stavu tehdejší farnosti a školství v ní nebyl zřejmě laxní přístup či nezájem majitelů o problematiku vzdělávání, ale ekonomické důvody tzn. zpustlý stav panství.

Pro doplnění ještě uvádím nepřímé informace o existenci školství v 17. století, kde Štěpán Zákrauský uvádí, že v roce 1648 je v konické oddávací matrice uveden Jan Rector bouzovský jako svědek, dále se pak objevuje v matričních záznamech v roce 1651 a 1652.<sup>68</sup> Dalším sdělením je, že: „*V roce 1663 byl popraven pro cizoložství syn bouzovského učitele Pavel a o 6 let později, 24. října 1669, umřel jest Tobiáš Jeřábek, co mnoho let kantorem městečka Bouzova jest (...).*“<sup>69</sup> Tato informace je potvrzena ještě v sebraných spisech Štěpána Zákrauského a v bouzovské matrice v roce 1699 se uvádí: „*Umřel gest Tobias Geřabek, který byl mnoho let kantorem miestečka Bauzowa.*“<sup>70</sup> Dále pak o osobě kantora Jeřábka ještě píše ve svých sebraných zápisech Štěpán Zákrauský, že: „(...) *mimo učitelství byl také varhaníkem.*“<sup>71</sup>

Osobnost rektora je spojována s dosaženým stupněm vzdělání a také s typem školy, na které vyučoval. Pokud si farnost a obec mohla dovolit školu vyšší, tak měla v svém středu rektora, což je osoba akademicky vzdělaná s titulem mistr nebo bakalář.<sup>72</sup>

V roce 1687 je potvrzen další rektor Bouzova a to Mikolass Kerner, kde jeho manželka Dorota byla kmotrou při křtinách. Temným obdobím pro bouzovské školství je přelom 17. a 18. Století, kdy se uvádí, že Bouzov byl bez místního učitele. Dojížděl sem

---

<sup>66</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*. In: Okresní archiv v Olomouci 1986. Olomouc: Okr. archiv, 1987, s. 177-178.

<sup>67</sup> PINKAVA, Viktor. *Litovelský okres*. 1. vyd. Brno 1903: Garn, 2011, s. 159.

<sup>68</sup> ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *O vyučování všeobecném*. nepublikováno. Bouzov, 1959, s. 2.

<sup>69</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*. In: Okresní archiv v Olomouci 1986. Olomouc: Okr. archiv, 1987, s. 178.

<sup>70</sup> *Matrica Bouzov 1648-1746*. Bouzov. Uloženo: farní archiv v Bouzově. U roku 1699

<sup>71</sup> ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *O vyučování všeobecném*. nepublikováno. Bouzov, 1959, s. 4.

<sup>72</sup> WINTER, Zikmund. *Ze školy a z kostela*. Praha: J. Otto, 1921. Sebrané spisy z belletrie a z kulturních studií, sv. 14, s. 209-211.

loštický rektor Václav Kříž. Tento rektor byl taktéž velmi často svědkem na svatbách a dostával taktéž od bouzovských farníků plat 4 krejcarek za službu kostelní. Od roku 1696 připadá panství bouzovské do majetku řádu německých rytířů. Řád již od samého počátku usiloval o zřízení veřejné školy.<sup>73</sup> Ve farní kronice se píše, že v roce 1696 panství kupuje kníže z Trevitu František Ludwig, který je knížecí biskup ve Wroclavi a velmistr německého rytířského řádu. Tímto získává řád patronát nejen nad farností, ale zároveň i nad školou.<sup>74</sup>

V roce 1715 byl vrchností přijat za učitele Jan Michal Číž. Tento učitel dostal od vrchnosti důtku a přímo se zde píše: „*Jako vánoční dar dostalo se mu r. 1724 od vrchnosti důtky, že školu zanedbává a též jinak je oproti úředním rozkazům váhavý a zpuřný, pročez se mu ukládá, aby budoucně v patřičný čas a hodinu držel vyučování a tak se choval, aby vrchnost nebyla nucena ohlédnouti se po jiném vhodném učiteli.*“ Důtku se neminula účinkem a učitel se napravil. Patřil mezi velmi chudé učitele na Bouzovsku. Dále se zde uvádí „*(...) když roku po tom prosil Číž o podporu pro svou nemocnou dcerku, byl mu vzhledem k tomu, že se učení tamní mládeže dobře vynasnažuje, udělen z panských důchodů 1 tolar.*“<sup>75</sup>

Po smrti učitele Číže v roce 1751 přichází na jeho úřad Martin Zapletal, rodák z Podolí, který zde působí až do své smrti roku 1796. Ve škole měl 89 dětí. V roce 1755 se za jeho funkčního období škola stěhovala od kostela sv. Maří Magdalény do Bouzova. V té době se uvádí vyučovací řeč německá. Školu v té době navštěvovali žáci z okolních vesnic: Bouzova, Bezděkova, Blážova, Březiny, Dolů, Kadeřína, Jeřmaně, Kozova, Podolí, Svánova, Radnice, Volešnic, Vozdečka, Obectova a Ospilova. V roce 1788 došlo k vyškolení obce Březina k Luké, Radnice k Pavlovu.<sup>76</sup>

Ve farní kronice Bouzova se uvádí, že ještě do roku 1755 se škola nacházela u kostela sv. Maří Magdalény a v průběhu tohoto roku se potom učitel přestěhoval a vyučoval ve škole nové. Nová škola se stavěla za působení faráře Karla Josefa Heinricha, protože škola u hřbitovního kostela sv. Marie Magdaleny byla již nevyhovující.<sup>77</sup>

Zajímavý případ vztahující se k financování učitelů a řešení existenční otázky je osobnost učitele Lorence Voštinky z Loštic, jenž v roce 1727 působil na Bouzově jako učitel.

---

<sup>73</sup> ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *O vyučování všeobecném*. nepublikováno. Bouzov, 1959, s. 6.

<sup>74</sup> *Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová, s. 6.

<sup>75</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji do roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, od s. 14, II.díl, Olomouc, Školství, 1916

<sup>76</sup> JANÁK, Petr. *Paměti búzovské*. Nepublikováno. Bouzov. 1900, s. 26.

<sup>77</sup> *Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová, s. 16

Protože nebyl varhaník a na tento nástroj neuměl hrát, odešel roku 1731 do obce Cetkovice. Na Bouzov se vrátil roku 1747 a zde si otevřel řeznický krám, přestal být učitelem.<sup>78</sup>

Plat učitele se do roku 1785 většinou skládal z naturálních dávek od vrchnosti, půdy k obdělávání, otopu, později finančních přídavků v penězích (zlatky). Dále si učitel – kantor přivydělával jako vedoucí chrámového sboru a varhaník. Další z příjmů mohly být sobotáles za každého žáka, chodil po koledě a bylo mu poskytnuto vybírat tříkrálovou sbírku.<sup>79</sup> Vedle sobotáles, které učitel týdně vybíral, se běžně vybíral plat pretium, pretiales vždy kvartálně od žáků místních i externích. Tento plat byl zvykem ustáleným, obcí přikázaný, nebo se uzavírala smlouva mezi rodiči žáka a učitelem. Výše tohoto příjmu se odvíjela od toho, který stupeň žák navštěvoval. Krajově bylo možné se také domáhat různých dalších způsobů vymáhání placení jako například: jarmalkáles (o jarmarku), sekyráles (o štípání dřeva), kandelales (o svícení), dušičkáles (o Dušičkách), paškáles (k Bílé sobotě) a jiné další.<sup>80</sup> Roku 1785 byla zavedena kongrua, což znamená, že učitel začal brát plat, pokud učitel dostával naturální dávky i nadále, musel je přiznat a byly mu přepočítány na peníze. Tento soupis se nazývá fasse.<sup>81</sup>

Žáci byli na školách udržováni většinou rodiči. V našem regionu nemáme zprávy o tom, že by zde docházeli nebo dojížděli žáci z velkých vzdáleností. Většinou byli místní či z nedalekých vesnic. Ve větších městech mohli žáci dosáhnout na stipendia nebo byly zřizovány školní nadační fondy. V regionu Bouzov do 19. století není znám takovýto případ.

Jako nápravu věcí školských činí v roce 1726 tehdejší velmistr Německého řádu rytířského zmínku, jak se má učit náboženství společně v řeči české a německé a má se dále vyučovat psaní a čtení.<sup>82</sup> Ještě v roce 1755 byla vyučující řečí na Bouzově němčina.

Jak uvádí Samsour, tak v roce 1782 dochází k vydání stanov, podle kterých se má na školách s vyučovacím jazykem německým učit. Tyto stanovy byly závazné nejen pro učitele, ale také pro duchovní správce. O těchto stanovách měli být informováni učitelé již jako preparandisté, tedy při svém studiu na učitele. Zajímavou informací bylo tzv. zavedení knihy ostudy (pro zápis pokárání) a knihy cti (pro zápis pochval). Tyto stanovy jsou v podstatě školním řádem, který přesně stanovuje, jak se má chovat žák a jak se má chovat učitel. Knize ostudy se také někdy říká černá kniha. Samotný zápis do této knihy je potupný,

---

<sup>78</sup> ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *O vyučování všeobecném*. nepublikováno. Bouzov, 1959, s. 9.

<sup>79</sup> ŽENOŽIČKA, Jiří. *Bouzovsko-krajina a lidé*. Bouzov:Obec Bouzov, Comedia s.r.o., 2006, s. 25.

<sup>80</sup> *Ze školy a z kostela*. Praha: J. Otto, 1921. Sebrané spisy z belletrie a z kulturních studií, sv. 14, s. 294-299.

<sup>81</sup> MORKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999, s. 10-11.

<sup>82</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, II. díl, Olomouc, Školství, 1916, s. 412.

ale bývá ještě doplněn trestem a to zejména ztrestáním prutem, stáním na ostudě po dobu třídní v délce trvání 1 hodiny.<sup>83</sup>

Do této doby vývoje školství na Bouzovsku spadá významná událost reformy rakouského školství, kdy byl pověřen opat Ignazi von Felbiger přípravou „Školského zákona“, který byl uveden v život v roce 1774 a rok poté byla vydána „Kniha metodní“, která je příručkou pro učitele škol triviálních a hlavních.<sup>84</sup> Dne 6. prosince 1774 byla císařovnou Marií Terezií schválena povinná školní docházka. Došlo ke zřizování škol triviálních, což znamenalo výuku trivia: psaní, počítání, čtení. Školy byly zřizovány při farách, pokud obec faru neměla, byla k nejbližší obci farní přiškolená. I když byla povinná školní docházka uzákoněna, tak přesto v té době do školy chodilo 60% žáků školou povinných. V roce 1775 vznikají v některých městech preparandy pro výuku a přípravu učitelů. Lhůta přípravy pro učitele škol triviálních byla 3 měsíční. Přesto i nadále v některých školách učili vysloužilí vojáci či nedostudovaní studenti. V roce 1792 bylo mimo zákon postaveno pokoutní vzdělávání (neveřejné), učit již tedy nemohou lidé bez odpovídající kvalifikace a i takto vzdělávání žáci se nemohli hlásit k pokračujícímu studiu na gymnázium nebo nemohli žádat o stipendia.<sup>85</sup>

Jak uvádí Roubic ve svém článku: „*Do bouzovské triviální školy chodilo v roce 1788 89 dětí - 49 chlapců a 40 děvčat; z toho jen 45 dětí odvádělo školní peníze, 44 dětí mělo být vyučováno bezplatně.*“<sup>86</sup> Dále pak uvádí, že učitelský plat byl učiteli poskytován z několika zdrojů. Vrchnost vyplácela roční plat 20 zlatých a poskytovala mu naturální dávky 7 měřic žita (vyčíslení podle seznamu fassé v hodnotě 9 zlatých 45 krejcarů), 6 sáhů dřeva (vyčísleno na 6 zlatých). Kostelní patron přispíval za hru na varhany při duchovních akcích 16 zlatých a 55 krejcarů. Od přiškolených obcí 4 zlaté a 44 krejcarů. Rodiče, kteří platili školné za vzdělání svých dětí, platili celkem 40 zlatých a 15 krejcarů. Celková částka příjmů učitele v regionu v té době činila 98 zlatých a 54 krejcarů. V tomto roce také byla provedena kontrola školním dohlížitelem Václavem Stejskalem. Z této kontroly byl zjištěn závěr, že současný učitel Martin Zapletal (v té době zde sloužil 37 let) slouží dobře, učitelské mistrovství je ovšem slabé a píle nepřilísná. Služba katechety a kooperátora Josefa Sirovátky je taktéž vnímána jako dobrá, ale učitelství mistrovské a píle nevalná. V tomto článku Roubic ještě

---

<sup>83</sup> SAMSOUR, J. *K dějinám školství moravského*. Překlad: Svatava Závodná. Hlídka. 1920, roč. 37, s. 5, 311-312 a 428-430.

<sup>84</sup> VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: Stát. ped. nakl., 1986, s. 32-34.

<sup>85</sup> Dvorský dekret ze dne 27. 4. 1792. Viz: MORKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999, s. 10-11.

<sup>86</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*, s. 180.

uvádí, že tento stav byl zřejmě vyvolán také nedostatkem školních pomůcek, protože tyto se skládaly z tabulek ke psaní, dvoudílné učebnice a evangelií. Pomůcky navíc neměl každý žák k dispozici.<sup>87</sup>

---

<sup>87</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*, s. 180.



## 2 Každodennost venkovské školy na Bouzovsku v 19. století

Dříve, než se budeme zabývat konkrétními skutečnostmi problematiky každodennosti venkovské školy na Bouzovsku, je nutné tento pojem definovat.

Každodennost je chápána Petrem Sedlákem jako: „*Bezprostředně prožívaný svět člověka, omezený jeho tělesným bytím, svázaný s plynutím času a vpletený do sítě sociálních vztahů, jež je utkána z významů.*“<sup>88</sup> V pohledu každodennosti nelze vnímat tento termín jako teoretický prostředek či dokonce určitý návod vedoucí k popisu dějin, je spíše chápán jako prostředek k vnímání vymezeného časového rozmezí v pojetí nepolitických souvislostí, které jsou odrazem života společnosti a mnohdy se zdají být i nevýznamné. Výsledkem je však mnohdy výstižný pohled obyčejných lidí na konkrétní velké politické či společenské události, které jsou spojeny s konkrétním stavem jejich prožívání.<sup>89</sup>

Každodennost je možné také vnímat jako zrcadlo či protipól politických dějin, či událostí, které jsou takto popisovány. Hlavním cílem není řešení politických událostí či hodnotit dobu a život panovníka, nebo jinak vysoce postaveného politika. Popis každodennosti si klade za svůj cíl prohlédnout historickou situaci z druhé strany, jak vnímá tuto situaci jedinec, který žije v té době na konkrétním místě. Zabývá se hledáním odpovědi na problémové otázky způsobu života určité skupiny lidí či sociální skupiny v určitém časovém rozmezí. Každodennost je zcela jistě součástí kulturních dějin dané společnosti či státního útvaru a prostupuje v mnoha směrech historickou antropologií.<sup>90</sup>

Každodennost je touto prací vnímána jako určitý pohled na vývoj situace v prostředí školství a jeho okolí.

---

<sup>88</sup> SEDLÁK, Petr. *Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i.: Soudobé dějiny.[online]. Ročník XX. 2013, I-II. [cit. 2014-12-15]. Dostupné z: <http://www.usd.cas.cz/cs/stranky/casopis-soudobe-ejiny/rocnik-xx-2013/i-ii-2013>.

<sup>89</sup> SEDLÁK, Petr. *Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i.: Soudobé dějiny.[online]. Ročník XX. 2013, I-II. [cit. 2014-12-15]. Dostupné z: <http://www.usd.cas.cz/cs/stranky/casopis-soudobe-ejiny/rocnik-xx-2013/i-ii-2013>.

<sup>90</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 401-403.

## 2.1 Vývoj bouzovského školství

Bouzovské školství v 19. století lze rozdělit do dvou základních historických celků, které jsou děleny z důvodu zásadního přelomového období roku 1870, kdy dochází k přijímání nových a to velmi zásadních zákonných norem a nařízení vedoucích k přeměně tehdejšího školství ve zcela nový školský systém.

### 2.1.1 Obecné školství na Bouzovsku od počátku 19. století do roku 1870

Počátek 19. století byl pro školství na Bouzovsku ve znamení změn, které souvisely s odchodem tehdejšího učitele Jakoba Schöna, který na Bouzově působil od 17. listopadu 1796. Tento učitel byl německé národnosti a neuměl český jazyk. Žáci na Bouzově měli s německým jazykem a výukou v tomto jazyce velké problémy, což bylo důvodem, že roku 1806 odešel z Bouzova. Od té to doby se již uvádí, že vyučovacím jazykem byla moravština (mährisch).<sup>91</sup> V bouzovské školní kronice je tato situace popisována: „*Od dne 17. listopadu 1796 až do roku 1806 byl zde učitelem Jakob Schön, který nejsa řeči české mocen – do Velké Moravy ve Slzsku odtáhl. Toho času se již píše škola v Búzově s vyučovacím jazykem moravským.*“<sup>92</sup> Z citace je patrné, že učitelé vyučující jazykem německým neměli v tomto regionu Bouzovska dobrou pozici. Občané na Bouzovsku nebyli výuce pouze v jazyce německém příliš nakloněni, což se odráží i v použitém slově kronikáře „odtáhl“.

K tomuto tématu uvádí Roubic, že není patrné, proč do česky mluvícího prostředí Bouzova byl dosazen německý učitel. Zřejmě to souviselo s pokusem o germanizaci tohoto jediného českého panství Řádu německých rytířů. Na osobní život učitele Schöna zřejmě nepadal stín občanské nesnášenlivosti, protože se mu za jeho působení na Bouzově v letech 1795 a 1801 narodily dvě děti, což by vypovídalo o pevných rodinných svazcích. Tato informace by ale také znamenala, že učitel Schön, zde již před oficiálním ustanovením učitelem působil za funkčního období Martina Zapletala. Této skutečnosti si zatím žádný autor nevšiml a nebyla popsána.<sup>93</sup>

---

<sup>91</sup> ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *O vyučování všeobecném*. nepublikováno. Bouzov, 1959. Nečíslovaný text.

<sup>92</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 6.

<sup>93</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*, s. 180.

Jak uvádí ve své knize Richard Fischer, tak na počátku 19. století je škola na Bouzově jednotřídní a do expositury<sup>94</sup> bouzovského školního obvodu patří: „*Vozdečko s Volešnicí, Blážov s Kaderínem a Svánov, Bezděkov s Kozovem a Ospilov*“<sup>95</sup>

Dne 6. května 1806 přichází na Bouzov nová osobnost, která ovlivnila další rozvoj školy, a tou byl Augustin Kašpar. Tento učitel pocházel z učitelské rodiny. V oblasti Bouzovska působil plných 51 let. Za dobu svého působení zásadně ovlivnil jeho vývoj. Ve spise Štěpána Zákrauského se dále dočítáme, že byl velmi pilným učitelem a vychovatelem. Přímo zde uvádí, že vychoval mnoho významných mužů.<sup>96</sup> Ve školní kronice se dále uvádí, že je problematické pro děti z přiškolených obcí, aby se včas a svěží dostavily k výuce na Bouzov a tak začal učitel Kašpar usilovat o vyškolení některých obcí. Jeho praktikanti i on sám pak začali vyučovat na exkurendních školách v bouzovském školním obvodu. Zajímavým zjištěním je fakt, že toto vyučování započalo v roce 1802 ve Vozdečku a v roce 1809 v Kozově a Blážově. Roku 1829 byla také zřízena exkurendní škola v Ospělově, tak oficiálního úředního stvrzení jmenování exkurendních škol došlo až v roce 1839, kdy došlo také k jejich narovnání. Od roku 1863 je na Bouzově provozována dvoutřídní škola.<sup>97</sup>

Vyučování v exkurendních školách probíhalo v roce 1830 následovně:

- Vozdečko – středa, čtvrtek, pátek a sobota
- Kozov – pondělí, úterý, středa a čtvrtek
- Blážově – pondělí, úterý, pátek a sobota
- Bouzov – výuka probíhala nejprve celodenně a celoročně, později byla půldenní.

Učitel Kašpar musel ze svého platu vydržovat ještě dva pomocné učitele.<sup>98</sup>

Pojem exkurendní škola je blíže použit také v textu Besedy Učitelské: „*Kde místní poměry ob čas nebo trvale chodění do školy stěžují, jsou úřady školní oprávněny zavést vyučování exkurendní.*“<sup>99</sup> Pojem dále specifikuje periodikum Naše řeč jako (...) *stanice docházková, kam učitel dochází jen občas, jmenuje exkurenční nebo exkurendní.*“<sup>100</sup>

---

<sup>94</sup> Expositura: pobočka, filiálka; samostatná část farnosti Viz: Slovník cizích slov: expositura. [online]. 2005-2014 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/expositura.html>

<sup>95</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, s. 412.

<sup>96</sup> ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *O vyučování všeobecném*. nepublikováno. Bouzov, 1959. Nečíslovaný text

<sup>97</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 7.

<sup>98</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 8.

<sup>99</sup> Listy školské správy: *Nález c.k. správního soudu*. Beseda Učitelská. roč. 1887, č. 28

<sup>100</sup> HALLER, Jiří. *Poznámky k Příručnímu slovníku jazyka českého*. Akademie věd ČR, v.v.i.: Ústav pro jazyk český [online]. 1938, roč. 22, č. 2 [cit. 2014-12-21].

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3250>

V roce 1846 patřili k bouzovské škole obce Bezděkov, Podolí, Doly a Jeřmaň. K blážovské exkurendní škole patřil Kadeřín, ke kozovské patřil Svojanov a k hvozdečské obec Olešnice. Do bouzovské školy v té době chodilo 193 žáků, z nichž bylo osvobozeno od placení školného 51 žáků. Do exkurendních škol chodilo celkem 192 žáků a z těchto žáků bylo od školních poplatků osvobozeno 52 dětí.<sup>101</sup>

V roce 1850 posoudil učitel Kašpar situaci ve vyučování jako neúnosnou a přijal k sobě dalšího pomocného učitele, v kronice se píše že: „(...) vzal sobě Augustin Kašpar i pro Búzov pomocníka na své útraty, maje o to péči, aby snad škola tato v prospěchu za exkurendními nepokulhávala pro její přeplněnost a jeho pokročilý věk.“<sup>102</sup> Tímto pomocníkem se stal učitel Hynek Pudil, který později zemřel na zánět plic. V kronice se píše, že tento učitel: „ (...) chová se u svých odchovanců v dobré památce, ač na pohled přísným soudcem se býti zdál, byl přes znám co učitel pln lásky a vzorného taktu.“<sup>103</sup> Tento rok byl významný tím, že, jak uvádí pisatel kroniky, do Bouzova přichází učitel František Čech, který vychovával a učil zakladatele a pisatele školní. Tento učitel zde setrval pouze dva roky a pak odešel neznámo kam. V této části kroniky je také zaznamenána událost o výchově dvou synů Augustina Kašpara, kteří se díky otcově přísnosti nechali odvést k vojsku. Díky neustálé obměně pomocných učitelů musel učitel Kašpar neustále exkurovat, což v jeho věku bylo vysilující.<sup>104</sup>

Zajímavou postavou bouzovského školství byla osobnost učitele Jana Weise, který v roce 1845 vyučoval exkurendně v Kozově, zde založil rodinu a odešel ze školství vykonávat hostinskou živnost na Bouzově a zastával funkci obecního představeného - starosty. V roce 1855 však znovu začíná vyučovat jako exkurendní podučitel v Kozově a Blážově. Tuto učitelskou profesi však zřejmě zastává díky tomu, že jeho živnost převzal nejstarší, i když nevlastní syn.<sup>105</sup> V době, kdy vykonával hostinskou činnost, ještě v neděli učil opakující žáky.<sup>106</sup>

Protože současná budova na Bouzově byla nedostačující, bylo v roce 1857 započato s výstavbou školy nové jednopatrové o dvou učírnách (učebnách). V tomto roce povolal učitel Kašpar za pomocného učitele Josefa Kupku z Dubicka. Ten po dobu výstavby školy učil v objektu místní kovárny. Učitel Kašpar se přestěhoval do svého domku v Bouzově. Učitel

---

<sup>101</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*. s. 181.

<sup>102</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 8.

<sup>103</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 8.

<sup>104</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 8.

<sup>105</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 9.

<sup>106</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 12.

Kupka byl v Bouzově velmi oblíben a vážen. Byl výborným varhaníkem a jeho přičiněním došlo k přemístění varhan v místním kostele a přebudování kůru. Výuka v nové budově školy započala 1. září 1858 a trvala do roku 1861. V roce 1861 došlo ke zřícení stropu ve škole, ale naštěstí v době po ukončení vyučování, takže se nikomu nic nestalo. V roce 1863 zejména kvůli špatným finančním podmínkám a zřejmě i špatné spolupráci s Augustinem Kašparem odešel učitel Kupka vyučovat do nedalekých Loštic. Byla to citelná ztráta pro bouzovské školství.<sup>107</sup> V tomto roce do Bouzova přišel učitel František Pospíšil, který v roce 1859 absolvoval preparandii v Opavě a do roku 1863 sloužil jako podučitel v Kolečovicích.<sup>108</sup> V roce 1863 odchází z Bouzova kooperátor a katecheta Johan Böhm, který založil na Bouzově první školní zahrádku.<sup>109</sup>

V roce 1864 zemřela manželka učitele Kašpara a tři měsíce po ní umírá i on. Příčinou smrti byl senilní marasmus<sup>110</sup>, na který oba dva zemřeli. Jak dále uvádí Roubic, tak po Kašparově smrti se ujímá jeho místa kozovský rodák a učitel František Pospíšil. O uvolněné místo sice také usiloval v té době již loštický učitel Josef Kupka, ale nebyl úspěšný.<sup>111</sup> Tento vývoj událostí je velmi zajímavý, protože pokud by v roce 1863 učitel Kupka neodešel a tím se nevzdal pozice provisor<sup>112</sup>, tak s určitostí byl na uvolněné místo dosazen. Takto později opouští i Loštice a jeho stopy zde mizí.

Bouzovská školní kronika o tomto problému píše, že vývoj volby nového učitele na Bouzově byl spojen s tím, že vstoupil 2. dubna 1864 v platnost patronátní zákon, který hovořil o ustanovení učitele do funkce a využívání místností určených k výuce. Tento zákon dával pravomoci jmenovat učitele již obcím nebo výborům školním. Z textu kroniky jasně vyplývá, jak velmi těžce se v těchto zákonech některé obce orientovaly, protože zde je uvedeno „(...) jelikož se obce domýšlely, že Arcivévoda Vilhelm t.č. velmistr německého řádu a uživatel zdejších statků právo patronátní podrží a škole i nadále dříví dodávati bude, ponechaly jemu pro tentokráte ještě právo presentační(...)“<sup>113</sup>, zde se jednalo o rozhodovací pravomoc pro dosazení nového učitele vrchností, která již ustanovením tohoto zákona takto postupovat neměla. Vrchnost se vzdala jak patronátu nad školou, tak pravomoci presentační pro uvedení učitele do funkce a jeho volby. S tímto rozhodnutím také odňal učitelům veškeré

---

<sup>107</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 10-11.

<sup>108</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 12.

<sup>109</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 12.

<sup>110</sup> Stárnutí (senilní atrofie až kachexie či marasmus) ve stáří se všechny parenchymatózní orgány fyziologicky zmenšují a tělo celkově slábne.

<sup>111</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*, s. 181-182.

<sup>112</sup> Zástupce, pomocný učitel.

<sup>113</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 13.

naturální dávky. Od roku 1864 do roku 1866 probíhala mezi úřady a obcí čilá korespondence, díky které až v roce 1866 bylo učiněno právu za dost jako reakci na odvolání k nejvyššímu úřadu c.k. ministerstvu, kde cituji „(...) c.k. ministerstvo rozhodlo a vysokým výnosem ze dne 19. dubna 1866 čís.23096 nařídili, aby se učitel bez prodlení uspokojil, pakli od velkostatku k dostání má čeho“ a dále se uvádí „(...) vydal velkostatkář teprve bídou trpícímu již učiteli zastavené dávky za 2 léta již.“<sup>114</sup>

K tomuto případu uvádí Roubic, že majitel a školní patron velkostatku na Bouzově odmítl poskytovat naturální dávky a nutil učitele jednat o tomto financování se školní obcí. Problém byl řešen až zemským místodržitelstvím, které provedlo nápravu a věc uvedlo na pravou míru.<sup>115</sup>

O konci patronátu v roce 1864 na Bouzovsku píše Dolanský takto: „Téhož roku byl kostelním patronem jmenován učitelem František Pospíšil. Byl posledním, kterého jmenoval kostelní patron, neboť toho roku byl novým školským zákonem zrušen farní patronát nad školami“.<sup>116</sup>

Na přelomu roku 1868-1869 dochází k začátku nového školního uspořádání na Bouzovsku. Ve školní kronice Bouzova se přímo píše „(...) 15. dubna 1868 došel výměr c.k. místodržitelství ze dne 11. března 1868 č.3166, dle kterého povoleno vyškolení exk. škol Kozov a Blážov a zřízení tam samostatné expozitury (...)“, na jiném místě se pak ještě uvádí „(...) pak samostatné filiální školy ve Vozdečku (...)“. V roce 1869 došlo k situaci, kdy konsistoř pozbyla řídicí a kontrolní činnost nad školami a bohužel nebyly ještě aktivovány školní rady. V řídicích pozicích tak zůstaly na přechodnou dobu nově zřízené úřady c.k. hejtmanství. V bouzovské školní kronice se přímo píše: „Rokem tímto ukončila doba systém věku a školství starého vůbec a poměr školství ve farnosti búzovské zvláště. Od roku tohoto přestane zmínka činěna každého dosud roku o školách v Kozově, Blážově a Vozdečku, neboť během tohoto školního roku staly se samostatnými (...)“.<sup>117</sup>

Ve Fischerových spisech se také dočítáme, že v roce 1861 podal tehdejší učitel žalobu na loštického obchodníka, který si ve svém domě otevřel pokoutní školu. V této škole vyučoval němčinu a hebrejštinu. V žalobě učitel přímo píše: „Tato pokoutní škola – napsal má však škodlivý vliv na mou školu, jelikož pak žáci moji školu velmi nestále navštěvují a své

---

<sup>114</sup> Kronika národní školy v Bouzově. Bouzov, 1869-1933, s. 13.

<sup>115</sup> ROUBIC, A. Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství, s. 182

<sup>116</sup> DOLANSKÝ, E. Školy a učitelé na Bouzovsku. [17. - 20.stol.]. In: Severní Morava. Sv. 1. Zábřeh: Vlastivěd. muzeum, 1957, s. 41-43.

<sup>117</sup> Kronika národní školy v Bouzově. Bouzov, 1869-1933, s. 16.

*úkoly neplní.*“ Výsledkem bylo, že si obecní rada tohoto pokoutního učitele předvolala a zakázala mu vyučování.<sup>118</sup>

## 2.1.2 Vývoj bouzovského školství od roku 1870 do konce 19. století

V roce 1870 vznikají školské rady ve vazbě na vydání nového říšského zákona, který působí také významnou změnu ve způsobu, jak může být dosaženo učitelského vzdělání a zajištění sociálních a platových jistot učitelů. Touto zákonnou normou byl stanoven úvazek učitelské práce. Zajímavé bylo to, že tento zákon byl schvalován bez účasti českých a moravských poslanců. Přesto se jednalo o významný a na svoji dobu moderní zákon, který do historie vstoupil jako Hasnerův a Češi na něj mohli být i pyšní, protože jej předkládal rodilý Pražák, kterým dr. Hasner dozajista byl. Zákon schválilo 110 poslanců.<sup>119</sup>

Na základě Hasnerova zákona v roce 1870 došlo na Bouzovsku k zásadní změně v řízení a právní formě exkurendních škol v Blážově, Hvozdečku, Kozově a Ospělově. Tyto školy získali samostatný status obecné školy a jejich učitelé tak získali osamostatnění.<sup>120</sup> V roce 1874-1875 byla postavena nová škola v Kozově, která byla v roce 1875 slavnostně vysvěcena.<sup>121</sup>

Tuto situaci také popisuje Dolanský, který uvádí: „*Teprve roku 1870 byla uznána škola zákonem o obecných školách za dvojtřídní. Také školy v Kozově, Blážově, Hvozdečku a Ospělově byly toho roku prohlášeny zákonem za samostatné a postupně byly pro ně postaveny budovy.*“<sup>122</sup>

Pro další rozvoj učitelů a zjištění dosažené odpovídající kvalifikace byly díky zemskému zákonu z 24. ledna 1870 určeny doplňovací zkoušky z předmětů, které byly pro výuku navýšeny. Podle bouzovské školní kroniky byl této doplňující zkoušky zproštěn tehdejší učitel František Pospíšil. Na rozdíl od něj učitel Mikulka kvůli nesložení této zkoušky nemohl vykonávat nabídnutou pozici samostatného učitele a to i přesto, že byl jinak velmi prakticky založený učitel a byl u žáků a pedagogů oblíbený.<sup>123</sup>

---

<sup>118</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, s. 315.

<sup>119</sup> MOROKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999, s. 24-27.

<sup>120</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*, s. 182.

<sup>121</sup> *Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová, s. 32.

<sup>122</sup> DOLANSKÝ, E. *Školy a učitelé na Bouzovsku*. [17. - 20. stol.]. In: Severní Morava. Sv. 1. Zábřeh: Vlastivěd. muzeum, 1957, s. 41-43.

<sup>123</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 16.

Na jiném místě kroniky se také uvádí, že podučitel Karel Kuba se podrobil „(...) zkoušce způsobilosti učitelské při zkušební komisi v Olomouci a dostalo se mu vysvědčení II. stupně.“<sup>124</sup>

Industriální učitelky<sup>125</sup> se v učitelském sboru na Bouzovsku také prosadily. První ženou, která byla do této pozice jmenována v druhé polovině 19. Století, byla choť učitele Pospíšila, která se jmenovala Marie. Ženské ruční práce byly potom i nadále vyučovány dalšími učitelkami jako byly Marie Balatková či Marie Kubíčková.<sup>126</sup>

Farní kroniku, ze které lze čerpat některé upřesňující informace o místním školství, začal psát bouzovský farář Petr Janák roku 1898. Tento kněz byl členem německého rytířského řádu a tuto kroniku psal do roku 1915 německy. V roce 1881 dochází k rozšíření původně dvoutřídní školy na tři třídy a to z důvodu velkého počtu žáků. Nová učebna vznikla z původní kuchyně a v roce 1892 byla slavnostně vysvěcena. V tomto roce také umírá významná osobnost bouzovského školství a to nadučitel František Pospíšil. Na jeho místo nastoupil August Hlavinka, který byl současně zaměstnán i jako varhaník. V tomto období proběhla také vizitace arcibiskupa Dr. Theodora z Bílé Lhoty, která byla velkolepě oslavována na náměstí Bouzova. Přímou se zde uvádí, že květiny mu předávala žákyně z Kozova. V roce 1894 byla otevřena dvoutřídní škola ve Hvozdečku a to zase za velkých okazalostí a ceremonií. Celkově lze shrnout, že žádná z významných akcí na Bouzovsku se neobešla bez účasti žactva, učitelů a nadučitelů. Nechyběli ani členové školské rady.<sup>127</sup>

---

<sup>124</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933. s. 32.

<sup>125</sup> Industriální učitelka: učitelka ručních prací, viz. BAČKOVSKÝ, František. *Slovník cizojazyčný obsahující výklad cizích slov často užívaných anebo české náhrady za ně*. Grund a Svatoň. Praha: Dr. Frant. Bačkovský, knihkupec, 1895. s. 214.

<sup>126</sup> *Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová. s. 19-27.

<sup>127</sup> *Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová. s. 36-48



Tabulka č. 1: Počty žáků ve vybraných školních rocích na Bouzově

Školní rok	I. třída žáci	II. třída žáci	III. třída žáci	Celkem žáci	Počet žáků s úlevami
1875/76				231	
1878/79				232	
1879/80	108	114		222	
1880/81	118	120		238	
1883/84				216	32
1884/85	104	102		206	15
1885/86	109	95		204	16
1886/87	106	95		201	12
1887/88	102	101		203	16
1888/89	111	101		212	17
1889/90	118	100		224	8
1890/91				228	
1891/92				234	
1895/96	87	87	87	261	
1896/97	83	83	83	249	
1897/98	50	70	90	210	26
1898/99	61	68	81	210	
1899/1900	67		81		

(Zdroj: Sestaveno autorem viz *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933. s. 20-101)

V některých částech školní bouzovské kroniky se uvádí informace o národnosti žáků. Ze zjištěných dat vyplývá, že Bouzovsko bylo skutečně převážně českou krajinou s minimálním počtem německých rodin. Náboženské složení obyvatelstva bylo pro tu dobu také typické. Přimo se zde uvádí že děti bylo: „ (...) 240 z rodin úplně slovanských, 2 chlapci z rodiny německé. Dle náboženství veskrze katolíci.“<sup>128</sup>

<sup>128</sup> *Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová, s. 38.

### 2.1.3 Vývoj školské politiky na území českých zemí v 19. století

Na přelomu 18. a 19. století se za vlády habsburské dynastie na území Habsburské monarchie, ke které patřily i české země, začínají odvíjet významné události. Dochází k významným reformačním změnám, které položily základ všeobecné vzdělanosti. Reformy byly významným podnětem pro organizaci školství zejména prostřednictvím církví, veřejné správy a vládnoucích elit. V této době lze zaznamenat i snahy Josefa II. o povinnou docházku do škol. Z tohoto důvodu musely vzniknout kontrolní orgány, které měly za úkol kontrolovat školy a sankcionovat rodiče za nedodržování těchto nařízení. O období mezi rokem 1774 až 1848 se hovoří jako o tzv. národním obrození. V tomto období byly zejména na území českých zemí zaznamenány silné vlastenecké projevy, které směřovaly z prostředí venkovských škol. Český učitel se v této době zejména snažil o prosazení češtiny jako vyučovacího jazyka a tím nabourat utrakvistický tehdejší systém.<sup>129</sup>

V roce 1848 je výnosem ministerstva vyučování schváleno vyučování v jazyce německém i českém tedy zavedení utrakvismu. Později je u obecných škol tento výnos změněn a je zavedeno vyučování v žakově mateřštině.<sup>130</sup>

Ve 30. letech 19. století se objevuje v prostředí české školy první český překlad „Knihy metodní“, nebo také „Methodenbuches“, která dávala jasně učiteli na srozuměnou, jak se má ve škole chovat a jak k výuce a výchově žáků přistupovat.<sup>131</sup> Učitel by měl například „(...) kruh svých potřeb omezit a mnohé si odříci, aby se hospodářskou rozháraností nezadlužil, nestal se takto chtivým a nebažil prostě po darech, čímž bys přišel o vážnost i duševní klid.“<sup>132</sup>

V roce 1855 se za vlády Bachova absolutismu začíná opět silně prosazovat vliv církve na školní vzdělávání, tato situace vyvrcholí dohodou mezi státem a církví, která se nazývá konkordát. Díky konkordátu má možnost církev kontrolovat a schvalovat výběr a používání učebnic při výuce, má rozhodující vliv na obsazování učitelských míst. Působení církve pozastavuje tvůrčí snahy učitelů o další rozvoj školství.<sup>133</sup> Jak uvádí Jónová: „Biskupům byl tedy svěřen vrchní dozor nad vyučováním, a to nejen náboženství ve školách.“ Dále pak uvádí, že milníkem pro začátek politických a školských změn je rok 1866, kdy zejména kvůli

<sup>129</sup> VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: Stát. ped. nakl., 1986, s. 36-38.

<sup>130</sup> FAIMONOVÁ, Abby. *Dějiny školství rakouského: se zvláštním zřetelem na školství české vzdělala ....* Praha: Šolc, [1912], s. 17.

<sup>131</sup> FAIMONOVÁ, Abby. *Dějiny školství rakouského: se zvláštním zřetelem na školství české vzdělala ....* Praha: Šolc, [1912], s. 124-130.

<sup>132</sup> FAIMONOVÁ, Abby. *Dějiny školství rakouského: se zvláštním zřetelem na školství české vzdělala ....* Praha: Šolc, [1912], s. 124-130.

<sup>133</sup> VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: Stát. ped. nakl., 1986, s. 58-59.

prohrané válce s Pruskem dochází k politické destabilizaci vedoucí k jednání o nových zákonech, které mají zásadně ovlivnit funkci ministerstev a státní správy. K moci se dostávají liberálně smýšlející lidé a konkordát se třese v základech.<sup>134</sup> V 70. až 80. letech 19. století se na politické scéně začíná razantně prosazovat osobnost Leopolda Hasnera<sup>135</sup>, který předkládá v roce 1869 zákon, jenž hovoří o pravidlech výuky na obecných školách.

Hasnerův tzv. květnový zákon se skládá ze tří částí. První část pojednává o obecných školách, druhá část o soukromých učilištích a třetí část obsahuje přechodná a závěrečná ustanovení. Tento zákon řeší zřizování a navštěvování obecných škol, vzdělávání učitelů a jejich právní subjektivitu, financování školství a učitelů. Je tedy převratnou právní normou, která není ovšem přijímána bez výhrad. K tomuto říšskému zákonu je vydán také ministerstvem kultu Školní a vyučovací řád, který nastavoval způsob provádění tohoto zákona.<sup>136</sup>

Konkordát je definitivně zrušen roku 1870 a světská moc ho přestává uznávat díky rozhodnutí císaře který „(...) *Beust depeší z 30. července 1870 v Římě vyjádřil, že císařská vláda pokládá konkordát za zrušený.*“<sup>137</sup> Vliv církve je tedy definitivně zastaven vydáním tzv. Základního státního zákona z roku 1867 a dochází k zavedení speciálních školských úřadů, na něž už církev nemá žádný vliv. Ministerstvu kultu a vyučování podléhají zemské školní rady a těmto podléhají okresní a místní školské rady.<sup>138</sup> Papež Pius IX. reaguje na tento stav encyklikou směřující k biskupům a jejím prostřednictvím dává definitivně najevo, že církev se nikdy nesmíří s tímto moderním školským systémem v Rakousku.<sup>139</sup>

Na Hasnerovy zákony se snesla od českých učitelů značná kritika, která byla prezentována zejména prostřednictvím časopisu *Posel z Budče*. Z vývoje situace a pozdějších pohledů českého učitele jasně vyplývá nikoliv odborný pohled na problematiku školství, ale stále více se zde prezentuje názorová skladba v rovině národní nesnášenlivosti, hovoří se zde přímo, že zákon a vývoj školství je směřován pro německou menšinu v Čechách. Tento zákon

---

<sup>134</sup> JONOVÁ, Jitka. *Školské zákony v souvislosti s postupným řešením konkordátu z roku 1855*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 21.

<sup>135</sup> Leopold Hasner se narodil roku 1818 v Praze, zde působil jako profesor a později působil i jako profesor ve Vídni. Byl poslancem zemského sněmu a říšské rady. Od roku 1867 působil jako ministr vyučování a kultu. Zemřel roku 1891. Převzato z: KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *České učitelstvo a Hasnerovy zákony*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 27.

<sup>136</sup> KOPÁČ, Jaroslav. *Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1867-1914*. Brno: Univ. J. E. Purkyně, 1968, s. 18-22.

<sup>137</sup> JONOVÁ, Jitka. *Školské zákony v souvislosti s postupným řešením konkordátu z roku 1855*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 23.

<sup>138</sup> JANÁK, Jan a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, ed. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945: Celostát. vysokošk. učeb. pro stud. filoz. fak. Praha, 1989, s. 330-331.*

<sup>139</sup> FAIMONOVÁ, Abby. *Dějiny školství rakouského: se zvláštním zřetelem na školství české vzdělala ....* Praha: Šolc, [1912]. s. 91.

byl vnímán jako prostředek vedoucí k oslabování pozice a statutu českého učitele a páchání násilí na české mládeži zejména její germanizací. Nejčastějšími požadavky českého učitele jsou požadavky národnostního charakteru.<sup>140</sup> Jak ještě k Hasnerovu zákonu uvádí Rýdl, tak: „Především se začaly bouřit obce, na které spadlo břímě zajistit platy učitelů obecných a měšťanských škol z místních zdrojů, tedy daní.“<sup>141</sup>

Druhou stranou mince je však vnesení určitého nového ducha do školského systému a nastavení přesných pravidel o tom jak má škola fungovat. O zákonech vydaných na konci 19. století píše Taubenek, že „(...) *nařízením a vynesení ministerskými zákonodárství školské v zemích mocnárství našeho velice zdokonaleno, zvláště v příčině ústavův učitelských, zkoušek učitelských, zřizování škol nových, zdravotnictví školního, schvalování učebních knih a pomůcek, osnov učebních pro různé kategorie škol obecných a škol mateřských.*“<sup>142</sup>

## 2.2 Vybrané aspekty každodennosti venkovské školy na Bouzovsku

Každodennost venkovské školy je konkrétní výpovědí o reálném životě v prostředí formálních, ale i neformálních vztahů. Vybrané aspekty ze života venkovské školy jsou voleny tak, aby umožnily vnímat život školy ve skutečné kulise tehdejší doby.

### 2.2.1 Řízení a kontrola škol obecných, vliv církve na školství Bouzovska

Nastavení kontroly a dozoru nad školou bylo zásadní pro její správný chod a udržení zodpovědnosti jejich zaměstnanců za výchovu a vzdělávání žactva.

Církevní dozor nad školou obecnou byl nařízením císaře Františka I. z roku 1805 řešen úpravou školního řádu. Řízení škol bylo vedeno podle následující skladby:

- c.k. zemská vláda tzv. gubernium (obsazovali, jmenovali učitele)
- krajské úřady (měly na starost budovy škol, udržování učitelů a opravy budov)
- konzistoře (měly zodpovědnost za výchovu a vzdělávání) byla zastupována děkanem s funkcí okresního inspektora
- místním dozorem jsou pověřeni faráři.

---

140 KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *České učitelstvo a Hasnerovy zákony*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 31-32.

141 RÝDL, Karel. *Cesta k Hesnerovu zákonu a reakce na něj v českých zemích*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 105-113.

142 TAUBENEK, Karel. *Rukověť školství obecného*. Praha: I. L. Kober, 1892, s. 31.

Okresní inspektor musel jedenkrát za rok konzistoři předkládat vizitační protokol. Součástí vizitace byla jak škola, tak kostel.<sup>143</sup> Ve své knize uvádí Skočdopole, že: „*Farář má přihlížeti, aby předešel všelikým sporům mezi učiteli a mezi těmito a obcemi anebo jednotlivými rodiči, a nedají-li se uklidit po dobrém, má oznámit dozorci či vikáři.- Vedle faráře ustanoven jest i jeden z občanů za místního dozorce; ten vykonává úřad svůj ve jménu a v zastoupení obce školské.*“<sup>144</sup>

Jak uvádí Taubenek, tak za vlády Františka Josefa I. bylo v roce 1848 zřízeno ministerstvo vyučování, které mělo ve své gesci také problematiku duchovní, jinak také nazývanou kultus. V roce 1855 došlo za ministra Thuna k zavedení konkordátu a kontrolu nad školstvím převzala církev. V tomto roce je také zrušeno ministerstvo kultu a vyučování. Tento stav trval až do roku 1868, kdy díky říšským reformám dochází k zrušení konkordátu a je znovu zavedeno ministerstvo vyučování.<sup>145</sup>

Výše uvedené informace potvrzuje ve své práci i Dvořáková Kaněčková, která ještě dodává, že toto ministerstvo mělo svoji působnost až do konce existence monarchie.<sup>146</sup>

V první polovině 19. století se na Bouzově setkáváme s osobností kněze Jana Hansmanna, který zde působil od roku 1827 až do roku 1851. Tento kněz je zde popisován jako přítel školy, který vyučoval názornou formou dějiny bible. V polovině 19. století byl pro svůj vzorný vztah ke školství jmenován na zemského školdozorce.<sup>147</sup> Jak uvádí Řezníčková ve svém článku tak: „*Na mnoha místech byl zachráncem školy místní farář. Liberalismus druhé pol. 19. století nerad přiznává kněžím zásluhy, ale nelze popřít, že ze seminářů vycházelo mnoho idealistů, kteří se na venkově věnovali vzdělavatelské činnosti. (...) dbali o školu i učitele a snažili se o zajištění lepších podmínek.*“<sup>148</sup>

V roce 1860 došlo v mohelnickém okrese ke generální visitaci arcibiskupem lankrabětem Fürstenbergem, kde cituji z díla Fischera: „*Búzov: Faráři P. Fr. Navrátilovi,*

---

<sup>143</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, s. 25.

<sup>144</sup> SKOČDOPOLE, Antonín. *Obecná či národní škola: její opravy a oddělení od církve*. Praha: I. L. Kober, 1868, s. 34-35.

<sup>145</sup> TAUBENEK, Karel. *Rukověť školství obecného*. Praha: I. L. Kober, 1892, s. 27-29.

<sup>146</sup> DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Gendrové aspekty v dějinách pedagogiky: Žena jako objekt výchovy a její diskursivní rekonstrukce*. Olomouc, 2013/2014, s. 88. Disertační. UP Olomouc. Vedoucí práce Vlasta Cabanová. Oponent práce Karel Rýdl, Kamil Janiš, Jan Stejskal.

<sup>147</sup> *Kronika jednotřídní školy v Kozově 1863-1924*. Kozov, s. 3.

<sup>148</sup> ŘEZNÍČKOVÁ, Blanka. *Historie školství v době Rakousko-Uherské /*. In *Učitel'ské noviny CZ* Roč. 100, č. 23 (1997), s. 17

provisoru Josefu Kupkovi vysloveno uznání, učitelští pomocníci Jan Weiss a Jan Mikulka napomenuti, aby se ve svém oboru a i v kostelní hudbě více zdokonalili.“<sup>149</sup>

Ve školní kronice Bouzova se poprvé dočítáme o pravidelné školské kontrole, kde se uvádí: „ Školní visitace odbyvána v dubnu 1865 Dr. Mikulkou z Mohelnice. Rok školní ukončen dnem 31. červencem 1865“.<sup>150</sup>

Významnou kapitolou řízení školství bylo přijetí říšského zákona č. 48 z 25. května 1869, který jednoznačně narovnal vztah státu a církve. Církev již nevykonávala dozor nad školstvím, ale tuto funkci převzaly v roce 1870 nově zřízené státní instituce a to zemské, okresní a místní školní rady. Dalším zákonným krokem bylo nové právní postavení učitelů.<sup>151</sup> Na Bouzově tuto funkci dočasně převzalo c.k. hejtmanství.

Na Bouzově byla roku 1870 na základě nových říšských zákonů zřízena školní rada ve složení:

Předseda	pp. Karel Waginý	Správce statku v Búzově
Místopředseda	Tomáš Siegel	Mlynář na Dolách
Členové	František Kolář	Bouzov čp. 31
	Josef Mayer	Bouzov čp. 47
	Tomáš Kubíček	Domkař na Dolách
	Jan Zatloukal	Zahradník v Podolí
	Josef Kířnora	Bezděkov <sup>152</sup>

Na základě platnosti nových zákonů byl roku 1871 jmenován do funkce školdozorce ředitel občanské školy v Litovli, a to na funkční období 6 let. Na Bouzově se inspekce prováděla dvakrát a to v měsíci březnu a červenci. Výsledkem a zjištěním této inspekce bylo „(...) dostalo se učiteli Františku Pospíšilovi pochvalného uznání od okresní zemské školské rady dekretem (...)“, učitel Pospíšil v tuto dobu neměl po celý rok pomocného učitele. Tento podučitel nastoupil až 1. ledna 1872 a byl to rodák z blízkého Kadeřína Josef Žák. Při následné vizitaci v červnu téhož roku byl učiteli Pospíšilovi vystaven opět pochvalný dekret. V následném roce proběhla opět vizitace Josefem Drábkem. Na začátku školního roku 1873 byla do sboru jmenována manželka učitele Pospíšila jako podučitelka. V tuto dobu odchází

---

<sup>149</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, s. 79.

<sup>150</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 13.

<sup>151</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*, s. 182.

<sup>152</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 16-18.

z Bouzova podučitel Žák. V témže roce umírá školdozorce Josef Drábek a okresní učitelstvo mu nechává postavit pomník.<sup>153</sup>

Z těchto informací jasně vyplývá, že ačkoliv inspekční činnost školdozorců byla zajisté důsledná, tak i přesto byli tito lidé ctěni a váženi pro své postavení a zřejmě objektivní přístup.

V lednu roku 1877 došlo na bouzovské škole k řetězové školní inspekci, kdy nejdříve zde provedl vizitaci školní dozorce Klíma a v únoru pak přijel na Bouzov sám zemský dozorce Dr. Alois Novák. Z textu kroniky vyplývá, že zemský školdozorce „(...) byl s výsledkem zkoušky úplně spokojen, jak se sám veřejně prohlásil. Následkem toho dostalo se oběma učitelům Františku Pospíšilovi a Leopoldu Sedláčkovi pochvalných dekretů.“

V roce 1878 byla na Bouzově zřízena nová školská rada, která pracovala ve složení:

Předseda	pp. Karel Waginý	Správce statku v Búzově
Místopředseda	František Navrátil	Farář na Bouzově
Členové	Josef Nerušil	Bouzov
	František Kukrle	Podolí
	Antonín Žouželka	Jeřmaň
	Jan Leibner	Dolý
	František Reif	Bezděkov 154

Jak je ze složení nové školní rady patrné, tak se zde ve větší míře objevují zástupci různých přífařených a přiškolených obcí. Znamená to určitý průlom do demokratického vedení školy a získávání určitého vlivu na její chod. Ačkoliv vrchnost již podle nových školních zákonů neměla patronaci nad školou, tak i přesto je zde opět v čele zastoupena správcem statku z Bouzova (světská správa řádu německých rytířů).

Na programu školní rady se nezřídka řešilo přijímání zejména darů pro výuku či pro výpomoc sociálně slabým (chudým) žákům. Hovoří se zde například, že: „*Vyučovacíh prostředků zjednálo v tomto roce vícero kusů, zvláště pak sbírka nerostů (...)*“<sup>155</sup> Dále bylo jednáno například o opravách školní budovy, nátěrech okapů a jiné obdobné činnosti. V kronice je také uváděno, že školská rada obdržela pro chod školy od Rolnické záložny 25 zl. na výuku.<sup>156</sup>

---

<sup>153</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 19-20.

<sup>154</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 21-22.

<sup>155</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 33.

<sup>156</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 33-34.

Školní kontroly a vizitace byly velmi pravidelné a téměř vždy se prováděly na konci školního roku v měsíci červnu nebo červenci. Tyto inspekce byly většinou spojovány i s kontrolou chodu farnosti a provádění výuky náboženství. Hodnocen byl jak učitelský sbor, tak farní katecheti či administrátoři.

K řízení a plánování výuky na obecných školách se využívalo také domácích učitelských porad, kde se učitelé radili o „(...) o látce učební, vyučovacích prostředcích, disciplíně, pedagogicko-didaktických otázkách, pilnosti, pokroku jakož i o mravním chování žáků.“<sup>157</sup> Na jiném místě kroniky se ještě uvádí, že předmětem porad byly také rozhovory o trestech a odměnách žáků.<sup>158</sup>

Významnou událostí v 90. letech 19. století na Bouzově bylo převzetí funkce předsedy školské rady osobou velmi oblíbenou a všestranně váženou, kterou byl ředitel velkostatku na Bouzově M. Blumenwitz. Tento člověk byl velkým dobrodincem a přítelem bouzovské školy. S osobností M. Blumenwitze se ještě setkáváme na stránkách kronik vícekrát, ale velmi významnou informací je, že byl mimo jiné také členem c.k. okresní školské rady. Na pozici předsedy místní školské rady byl zvolen tehdejší oblíbený starosta František Wiedermann. V 90. letech 19. století byla za funkčního období zdejšího starosty Františka Wiedermanna zřízena nová školní zahrádka a letní tělocvična s potřebným vybavením.<sup>159</sup>

V 19. století probíhaly také většinou s ukončením školního roku okresní konference, kterých se mnohdy účastnily celé učitelské sbory. Ve zápisu okresní školské rady z 25. května 1893, pořízeném jako vždy inspekčním orgánem, se uvádí, co mají učitelé dělat „(...) důkladné procvičení úkolů mluvnických, aby žáci dovedli věty samostatně rozebírat, důkladné procvičení nejdůležitějších listin jednacích, ústní počítáním se žáky při každé vhodné příležitosti, písemné cvičení hromadné, opravy tvarů písmen /také v kreslení ruč. pracích apod./ ať konají se tak, aby z názoru učitelstva všichni žáci poučení bráti mohli. Dějepisné články buďtež vhodnými vyprávěními doplňovány. Pěstujme písně národní! Provozujme hry míčem! Ve škole panuje pořádek, čistota, tichost a klid. Žáky tělesně trestati jest učitele nedůstojno. Bez náležitých příprav do školy nechod!“<sup>160</sup> Okresní konference (porady) se konaly každoročně za účasti učitelů z celého okresu. Okresní školní inspektor zde prováděl shrnutí své inspekční činnosti a informoval o svých zjištěních na jednotlivých školách.

---

<sup>157</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 32.

<sup>158</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 36.

<sup>159</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 43-49.

<sup>160</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 64.



Na školách se měli konat místní porady každý měsíc a to zejména na školách, které mají minimálně dvě třídy.<sup>161</sup>

Okresní školní dozorce podává informace o svých nálezech na jednotlivých školách jednak konsistoři, ale také krajskému úřadu. Konzistoři předával zejména údaje o místní duchovní správě, vědomostech a mravech učitele, dosažení školních výsledků a chování žáků. Krajský úřad dostával informace zejména o provedených opravách a dávkách na škole.<sup>162</sup>

Dne 4. dubna 1892 bylo schváleno otevření III. třídy na rozšířené škole trojtřídní v Bouzově. Ta byla před začátkem dalšího školního roku vysvěcena.<sup>163</sup>

V roce 1894 žádala obec Loštice c.k. zemskou radu o zřízení české měšťanské školy pro děvčata, kterou by navštěvovaly i dívky z Bouzova v počtu 11 děvčat.<sup>164</sup>

Protože bouzovská škola byla přeplněná, začalo se uvažovat o jejím dalším rozšíření. Od tohoto okamžiku se začíná na Bouzovsku hovořit o zřízení německé školy pro děti panských úředníků a služebníků. V podvědomí vyšších vrstev neustále dřímá potřeba germanizovat místní obyvatelstvo. Tyto snahy se však nepodařilo prosadit a napomohlo tomu připojení vyškolené obce Bezděkov ke Kozovu, což snížilo počet žáků na Bouzově a tak bylo zamezeno dalším úvahám o rozšiřování školy a tím zřizování německé školy na Bouzovsku. Dále je zde uváděno, že v pozdějších školních rocích se snažili žáci z Bezděkova hlásit do bouzovské školy, ale nebyli místní školní radou přijímáni.<sup>165</sup> K této situaci dále uvádí Janák, že „(...) přišel roku 1895 rozkaz od c.k. školní rady, aby se rozšířila na 4 třídní; proti tomu se však opřely všechny obce přiškolené, jelikož výlohy vzešlé přestavby roku 1891 nebyly zaplacený, zvláště pak se protivila obec Bezděkov, bojíce se velikého nákladu na novou školu a žádala za vyškolení z Bouzova a připojení ke Kozovu což také roku 1896 povoleno.“<sup>166</sup>

Na konci 19. století se díky bouzovské školní kronice dozvídáme o situaci, která vznikla ze sporu, zda učitel smí být velitelem hasičů. Velice zajímavým se zde jeví vyjádření ministra vyučování, které uvádí, že je dobré, aby učitelé byli členy hasičských sborů, ale je již méně žádoucí, aby řídili hasební zásah. Učitel se má na prvním místě „ (...) starati o to, aby dítky ze strachu neopustily školní budovu a aby vyšly v pořádku. Správce několika třídní školy

---

<sup>161</sup> KÁDNER, Otakar. *Školství v republice Československé*. In Československá vlastivěda. Sv. 10, Osvěta. Praha: Sfinx, 1931, s. 56.

<sup>162</sup> TAUBENEK, Karel. *Rukověť školství obecného*. Praha: I. L. Kober, 1892, s. 27.

<sup>163</sup> Kronika národní školy v Bouzově. Bouzov, 1869-1933, s. 57-61.

<sup>164</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, s. 224.

<sup>165</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 83-91.

<sup>166</sup> JANÁK, Petr. *Paměti bůzovské*. Nepublikováno. Bouzov, 1900, s. 27.

*pak dokonce má pečovat o to, aby děti všech tříd v bezpečí vyšly ze školy. Mimo to musí pečovat o inventář školy, aby byl v bezpečí.*“<sup>167</sup>

Den 13. červenec 1897 byl pro Bouzovsko velmi významným, neboť sem zavítal císař František Josef I. Byl zde uvítán uvítacím výborem, jehož členem byl i bouzovský nadučitel Augustin Hlavinka. Nadučitel Hlavinka ho přivítal jménem všech učitelů česky a pronesl následující řeč: „*Vaše císařská výsosti. Učitelé farnosti bouzovské nadšení nejvznešenějšími city oddanosti vlastenecké, osmělují se vaši císařskou výsost blahosklonně uvítat a v tom ujistit, že svěřené jim děti v mravnosti a náboženství vychovávají ráčí, rozum jejich tak vzdělávají se přičiní, by se z nich hodni vlasti synové a dobří rakouští občané se stali.*“<sup>168</sup>

Jeho císařská výsost poděkovala za přivítání a nadučitel Hlavinka byl na druhý den pozván na slavnostní oběd. Uvítání žactvem bylo pak vysoce hodnoceno a podle slov komorníka Sekáče, tak při vizitacích ještě takové nikde nebylo. Prostřednictvím správce velkostatku v Bouzově bylo přípisem císařské milosti sděleno velké poděkování za projevené vlastenectví a smyšlení. Dále pak vedení školy bylo vyzváno, aby bylo provedeno sepsání výkazu o dětech s vadou řeči. Na přelomu století se začaly kupit nepokoje a demonstrace proti vládě a to zejména v Praze a jiných velkých městech. O účasti učitelů z Bouzovska není v kronikách zmínka.<sup>169</sup>

## 2.2.2 Odměňování venkovského učitele

V roce 1807 dostával učitel plat 105 zlatých a 38 krejcarů. Plat učitele tvořilo několik různých zdrojů povinných výplatou:

- vrchnost (povinována správou školní a kostelní)
- přiškolené obce
- placení rodičů mající majetek
- speciální formy jako byla reulovaná koleda, kostelní štoly, Čáповy nadace – hra na varhany.

Příjmy byly jak peněžní, tak naturální a učitel se jich musel mnohdy domáhat, aby byly zaplacený v plné výši.<sup>170</sup> V rakouských zemích byla situace ohledně financování učitelů považována za jednu z nejhorších. Platy učitelů nebyly příliš valné a naturálie či školné bylo skutečně spíše životním minimem nebo almužnou. Učitel pak byl odkázán na obcházení rodin

---

<sup>167</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 86-87.

<sup>168</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 89.

<sup>169</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 90-92.

<sup>170</sup> ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*, s. 181.

v přiškolených obcích, aby tak získal finance pro svoji obživu. Mnohdy byl učitel donucen přijímat vedle svého učitelského zaměstnání i jinou službu. Někteří učitelé tuto situaci nezvládli a podlehli nezřízenému pití alkoholu.<sup>171</sup>

Na Bouzovsku činili speciální příplatky jako reulovaná koleda 5 zlatých a 4 kopy vajec, přiškolené obce odváděly 10 zlatých, kostelní štola činila 20 zlatých a 20 krejcarů, za hru na varhany dostal od Čáповy nadace 30 krejcarů a od placeníschopných rodičů 25 zlatých ročně.<sup>172</sup>

Odměny učitelům a jejich plat byl v roce 1839 udáván Fischerem následovně. Učitel ve Hvozdečku a v Blažově dostával každý rok ze školního fondu 7 zlatých a 39 a ½ krejcarů. Od bouzovského rektora pak stravu a plat 12 zlatých a 25 a ½ krejcaru. Kozovský učitel pak 20 zlatých a v neděli či o svátcích celou stravu a ve všední dny pak snídani a večeři. Oběd dostával učitel ve všední dny od kozovské a svánovské obce. Ospělovský učitel dostával 40 zlatek ročně a od obce byt s otopem a od obyvatel obce (sousedů) stravu podle pořadníku.<sup>173</sup>

V roce 1846 pobíral bouzovský učitel plat 369 zlatých (dále již zl.) a 39 krejcarů (dále již kr.). Součástí těchto financí byly i příspěvky pro učitelovy pomocníky, které vyplácel. Celkem byli 4 pomocníci, kteří vyučovali v obcích Bouzov, Kozov, Ospělov a Hvozdečko. Celkem jim vyplatil na jídlo a oblečení 177 zl. a 9 kr. Z tohoto vyplývá, že čistý příjem učitele byl 192 zl. a 30 kr.<sup>174</sup>

Díky navýšení školného v roce 1855 činil učitelský plat bouzovských učitelů 572 zl. a 25 kr., na naturálních dávkách dostávali 61 zl. a 95 kr., na základě informací z roku 1864 dostávali učitelé podle Dolanského od sedláků „(...) *po 3 koláčích a 3 vejcích, se příspěvek u ostatních snižoval. Tak chalupník dával 2 koláče a 2 vejce, domkař jen 1 koláč a 1 vejce. Tento náhradní příjem si musel učitel sám vybírat. Při tom si brával žáky s sebou, aby v některých domech zpívali náboženské písně, zejména pak koledy.*“<sup>175</sup> Jak uvádí Řezníčková: „*Také v místech, kde sídlila šlechta, nebo ředitelství velkostatku, byli učitelé slušněji zabezpečeni tím, že přibývalo kultivovanějších možností vedlejších příjmů.*“<sup>176</sup>

---

<sup>171</sup>ŘEZNÍČKOVÁ, Blanka. *Historie školství v době Rakousko-Uherské* /. In Učitel'ské noviny CZ Roč. 100, č. 23 (1997), s. 17.

<sup>172</sup>ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*, s. 180-181.

<sup>173</sup>FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, s. 33.

<sup>174</sup>ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*, s. 181.

<sup>175</sup>DOLANSKÝ, E. Školy a učitelé na Bouzovsku. [17. - 20. stol.]. In: *Severní Morava*. Sv. 1. Zábřeh: Vlastivěd. muzeum, 1957, s. 42.

<sup>176</sup>ŘEZNÍČKOVÁ, Blanka. *Historie školství v době Rakousko-Uherské* /. In Učitel'ské noviny CZ Roč. 100, č. 23 (1997), s. 17.

Pro srovnání uvádím několik statistických informací o výšce měsíčních platů některých profesí v roce 1883:

- úředník 25 zl.
- zedník 35 zl.<sup>177</sup>

Průměrný měsíční plat učitel na Bouzově v roce 1846 16 zl. a 2 kr.

Jiný zdroj uvádí průměrnou mzdu v denních platech u řemeslných profesí takto:

- zednický mistr 57 - 60 kr.
- tovaryš 42 - 48 kr.
- nádeník 18 - 24 kr.<sup>178</sup>

Abychom mohli lépe posoudit náročnost života učitele v 19. století a jeho ekonomickou situaci, je zde na místě uvést srovnání průměrných cen některých vybraných druhů zboží:

- „pšenice 100 kg 4,3 - 6 zlatých;
- žito 100 kg 4 - 5,2 zlatých;
- brambory 100 kg 1,9 zlatých;
- máslo 1 kg 1,07 zlatých;
- mouka 1 kg 0,21 zlatých;
- víno 1 l 0,15 - 0,30 zlatých;
- košile 1,45 - 2,75 zlatých;
- pánský oblek 14 - 16 zlatých;
- kabát 11 - 25 zlatých<sup>179</sup>

O dalších zajímavých cenách ještě informoval internetový portál MF Dnes v roce 2002, který uvedl, že v 19. století bylo možno zakoupit za 15 kr. slepici, za 1 zl. a 30 kr. kopy vajec, za 12 – 32 zl. sud piva a za 60 – 100 zl. krávu.<sup>180</sup>

Těsně před zavedení Hasnerových zákonů činil na Bouzově učitelský plat 572 zl. 25 kr., naturální dávky činili 61 zl. 95 kr. a ze školy dostával 20 zl. 94 kr. Z tohoto platu učitel ještě vyplácel 3 podučitele a platil náklady spojené s úklidem školy.<sup>181</sup>

---

<sup>177</sup> SEJBAL, Jiří. *Základy peněžního vývoje*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 314.

<sup>178</sup> *Čím se dříve v českých zemích platilo a co se dalo z výplaty koupit*. IDNES.cz [online]. 12. 2. 2002 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: [http://finance.idnes.cz/cim-se-drive-v-ceskych-zemich-platilo-a-co-se-dalo-z-vyplaty-koupit-1cc-/bank.aspx?c=A020211\\_135901\\_fi\\_osobni\\_mir](http://finance.idnes.cz/cim-se-drive-v-ceskych-zemich-platilo-a-co-se-dalo-z-vyplaty-koupit-1cc-/bank.aspx?c=A020211_135901_fi_osobni_mir)

<sup>179</sup> SEJBAL, Jiří. *Základy peněžního vývoje*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 314.

<sup>180</sup> *Čím se dříve v českých zemích platilo a co se dalo z výplaty koupit*. IDNES.cz [online]. 12. 2. 2002 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: [http://finance.idnes.cz/cim-se-drive-v-ceskych-zemich-platilo-a-co-se-dalo-z-vyplaty-koupit-1cc-/bank.aspx?c=A020211\\_135901\\_fi\\_osobni\\_mir](http://finance.idnes.cz/cim-se-drive-v-ceskych-zemich-platilo-a-co-se-dalo-z-vyplaty-koupit-1cc-/bank.aspx?c=A020211_135901_fi_osobni_mir)

V roce 1870 byly díky Hasnerovu zákonu zrušeny všechny naturální dávky, učitelé měli zakázáno vyučovat privátně a konat službu v kostele za plat. Obec učitele vyplácela pouze v penězích. Nový výplatní systém zaváděl tzv. kvinkvenálky, což bylo automatické zvyšování platu dle předepsaných pravidel.<sup>182</sup>

V té době pobíral místní učitel Pospíšil část příjmu od statku v naturáliích, který mu byl na základě výnosu okresní školní rady v Litovli přiznán a on odváděl do okresní školní pokladny odpovídající peníze v přepočtu hodnoty těchto naturálií. Dle zákona, který dále upravoval právní poměry učitelů, byla škola na Bouzově zařazena do II. třídy platového tarifu.<sup>183</sup>

Všeobecnou informaci o platových poměrech a úvazcích učitelů ve vazbě na říšské zákony uvádí Váňová: „*Pracovní úvazek učitele obecné a měšťanské školy činil 30 hodin. Plat učitele měl dosahovat takové výše, aby stačil na obživu učitele a jeho rodiny a nenutil učitele přivydělávat si jiným zaměstnáním.*“<sup>184</sup>

Zajímavým příspěvkem k financování učitelů je informace o zaplacení remuneratione, tedy vyrovnání, splacení či vyrovnání pohledávky učiteli Pospíšilovi, který dostal 240 zl. za to, že vyučoval sám ve dvou třídách. Tento poplatek mu byl vyplacen z interkaláru Buzovského, což znamená, že mu byly vyplaceny peníze na úkor neobsazeného úřadu podučitele, školská obec tímto ušetřila finance. Po odchodu podučitele Žáka byla také vyplácena učiteli Pospíšilovi náhrada za jeho nadúvazkové učení v náhradu hodin odešlého učitele Žáka ve výši 50 zl. z okresní pokladnice. Tyto finance pobíral učitel Pospíšil až do konce školního roku 1873-1874. Pro stáří byl také roku 1876 nadučiteli Pospíšilovi zemskou školní radou přiznán příspěvek ve výši 50 zl. V kronice se také uvádí, že manželka učitele Pospíšila Marie vykonává profesi industriální učitelky na Bouzově a dostává roční remunerationi 240 zl.<sup>185</sup>

Na samém sklonku 19. století se přestali učitelé na Moravě vyplácet podle velikosti místa svého působení (obce, kde učili), ale byli zařazováni do platových tříd (III. třídy) a řídicím úřadům se stanovilo, kolik učitelů bude v té které kategorii zařazeno.<sup>186</sup>

---

<sup>181</sup> PINKAVA, Viktor. *Litovelský okres*. Brno 1903: Garn, 2011,

<sup>182</sup> MORKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999, s. 27.

<sup>183</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 18.

<sup>184</sup> VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: Stát. ped. nakl., 1986, s. 63.

<sup>185</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 19-21.

<sup>186</sup> MORKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999, s. 37.

### 2.2.3 Život ve škole

V některých exkurendních školách se vyučovalo také ve zvláštních prostředích, jako například v Kozově se vyučovalo v obecní pazderně na lukách a od roku 1850 v domku, který sloužil později jako hostinec.<sup>187</sup>

Jak dále uvádí Fischer, tak v Blážově se například učilo v obci vystavěném školním domku krytém břídlicí. Tento ovšem od vydání nového říšského zákona nesplňoval požadavky na školní budovu a byt pro učitele, a proto byla provedena dostavba třídy pro 60 dětí.<sup>188</sup>

V roce 1894 je v obci Obectov povoleno školním úřadem vyučovat v usedlosti jistého Tomáše Kleina, kde učebnu tvořila místnost se zamřížovanými okny a chlebovou pecí. Z této místnosti se vcházelo dveřmi do kuchyně, které musely být zazděny a tak oddělily byt majitele. Jak se v textu uvádí „(...) dvě malé dívky svým pláčem nezřídka donutily učitele, aby ve vyučování učinil přestávku, až se ony uklidnily. Byloť zazděnými dveřmi každé slovo v kuchyni pronášené učírně zřetelně slyšet.“ Dále pak je zajímavou informací i skutečnost, že při pečení chleba v kuchyni pronikal do učírny kouř, který neumožňoval dále ve výuce pokračovat. Naproti učírně byl vchod do chléva a v létě zde nalétala velká mračna tohoto hmyzu. Údajně zde nasycoval vzduch i plyn z bezprostředního hnojiště. Následkem tohoto stavu bylo započato s výstavbou školní budovy a tato byla roku 1896 kolaudována a vysvěcena.<sup>189</sup>

Důležitým prvkem ve funkci školy jsou i způsoby stravování žáků. Lenderová ve své knize uvádí informaci o způsobu stravování a existenci stravovacích ústavů či jiné formě zajištění stravy „(...) od posledních desetiletí 19. století snad nebylo školy, kde by se podobné instituce neobjevily.“<sup>190</sup>

V 19. století se také zásadně mění pojetí prázdnin. V roce 1806 vyšel zákon, který upravoval začátek školního roku na 1. listopad (svátek Všech svatých) a byl ukončen posledního září před svátkem sv. Václava. Venkovské školy se mohly přizpůsobit místním potřebám, ale s dodržением tří týdnů volna v době sklizně sena a dva týdny o žních. Vyučovalo se každý den mimo neděle. V roce 1829 došlo výnosem studijní dvorské komise k změně začátku velkých prázdnin na 15. srpna a ukončení 1. října. Důvodem, proč se velké prázdniny

---

<sup>187</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, s. 416.

<sup>188</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, s. 411.

<sup>189</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, s. 423-424.

<sup>190</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 137.

stále udržovaly, bylo vytvoření volného času pro mládež, aby mohla odpočívat či si povyrazit.<sup>191</sup>

Dne 1. září 1858 byla zahájena výuka v přestavěné škole na Bouzově, která trvala rok. Výuka byla zahájena v obou nových třídách. Tato přestavba se uskutečnila za funkčního období faráře Fr. Navrátila, který její výstavbu plně podporoval.<sup>192</sup>

V roce 1865 se ve školní kronice uvádí, že se svatba bouzovského učitele odehrávala s velkou okázalostí. Z tohoto sdělení vyplývá, že vesnický učitel byl v obci považován za významnou osobu a to zejména díky svému vzdělání a společenskému postavení, které ovšem nebylo většinou podpořeno vlastnictvím majetku. V tomto roce se ještě uvádí, že školní rok byl několikrát narušen kvůli válce s Pruskem. V budově školy byl od 9. července zřízen lazaret pro raněné vojáky. Tento stav se samozřejmě projevil i v nestabilním vyučování a narušení ukončení školního roku.<sup>193</sup>

V historickém dobovém pojetí uvádí Váňová, že po prohrané válce s Pruskem dochází k řešení politické otázky, která rozpoutala reformu tzv. lidového školství v návaznosti na říšský zákon, který spatřil světlo světa v lednu roku 1868 a byl stěžejní pro vztah školy a církevních institucí.<sup>194</sup>

V obecném školství na Bouzovsku nechyběly také aktivity, které měly za úkol rozvíjet kulturní cítění žáků. Jak se uvádí v bouzovské školní kronice, tak jedním ze způsobů jak tohoto dosáhnout, bylo hraní divadla a pořádání výletů, které škola organizovala na svátek sv. Jana u Jeřmaně. Z těchto akcí plynuly škole také finanční příjmy. V kronice se uvádí, že za hraní divadla do školní kasy přibylo 30 zl. a z pořádání výletu byl výnos 7 zl. Za tyto peníze se nakupoval nový školní inventář. Dalším výletem, který se zapsal do historie školy, byl výlet pořádaný v roce 1872 u místního pivovaru. Byly zde vypouštěny balóny a večer se uskutečnil ohňostroj, který byl koupen od firmy Stubra z Vídně a jeho cena činila 20 zl. Na tuto atrakci přispěla i vrchnost z hradu Bouzova. V roce 1875-1877 nařídila nejvyšší správa bouzovského školství zastoupená ředitelem místního velkostatku Maxem Blumenwitzem tombolu, kde se prodalo 220 losů a výtěžek z této tomboly činil 70 zl., podobně ještě přispívaly finančními dary i další instituce a celkový výtěžek byl použit na nákup školních pomůcek a byl řádně veden v inventární knize.<sup>195</sup>

---

<sup>191</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 274-275.

<sup>192</sup> ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *Kronika městečka Bousowa*. Nepublikováno. Bouzov. 1959

<sup>193</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 15.

<sup>194</sup> VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: Stát. ped. nakl., 1986, s.59-60.

<sup>195</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 20-21.

Pokud učitel onemocněl, tak bylo běžnou praxí zkrácení výuky na půl dne, většinou dopoledne a pokud se jednalo o konec školního roku, bylo možno jej ukončit dříve. V bouzovské školní kronice je o tomto stavu proveden zápis: „*Školní rok ukončen dne 16. července 1876 službami božími. Posledních 14 dní vyučovalo se po půl dnu pro chorobu učitele Pospíšila, jenž jel do koupele Karlových Varů.*“<sup>196</sup>

Ve škole se také slavily významné události, které byly spojeny s osobností jeho veličenstva Františka Josefa I. V kronice bouzovské školy se píše, že se slavili jeho jmeniny, výročí stříbrné svatby a také například „*(...) památka 10 let trvání blahoslavenství školních zákonů službami Božími, kterých se veškeré žactvo zúčastnilo a píseň mešní zapělo.*“ Oslavy stříbrné svatby Františka Josefa I. se nesly v duchu podvečerního průvodu z hradu Bouzova za účasti žáků, učitelů, školské rady a zastupitelstva. Tento průvod byl doprovázen stělbou z moždířů a ohňostrojem. Na náměstí byla pořádána hudební produkce a celé náměstí bylo osvětleno.<sup>197</sup>

Jednou z dalších významných akcí oslavovaných ve škole byla šestnáctiletá památka založení Habsburského panství v Rakousku. Dne 23. prosince se nejdříve uskutečnila slavná mše svatá za účasti žactva a poté se odebrali žáci i významní hosté, místní školní rada a zastupitelstvo obce do II. tř. školy, kde „*vhodnými zpěvy, deklamacemi a příslušnou řečí slavnostní, dotčenou památku oslavili.*“<sup>198</sup>

Všechny významné slavnosti byly podle kroniky vždy spojeny s kostelními ceremoniemi. Žáci i učitelé se vždy zúčastňovali průvodů a zajišťovali kulturní vložky svými výstupy. Začátky a konce školního roku měli v 19. století v oblasti Bouzovka téměř stejný řád. Částečně byly tyto zahajovací slavnosti ovlivňovány okolnostmi spojenými s nějakou významnou světskou či duchovní událostí.

Pro ilustraci uvádím zahájení a ukončení školního roku 1879/1880, které probíhalo následovně: „*Letošní rok započal se 15. září slavnou mší svatou a Veni Sancte Spiritus. Vele důstojný pán konsistorní rada držel k dítkám a přítomným rodičům přiměřenou řeč, napomínaje je k dobré návštěvě školy ku vděčnosti a úctě k učitelstvu.*“ O ukončení tohoto školního roku se píše: „*Školní rok ukončen dne 16. července slavnými službami Božím Te Deum. Před tím vele důstojný pan konsistorní rada p. Navrátil k dítkám přiměřenou řeč ve které kladl jak rodičům tak dítkám důležitost školy na srdce a napomínal, aby dítky pilně do školy posílali a svým učitelům vždy vděční byli. Na to vedení žáci do II. třídy, kde je oslovil nadučitel Pospíšil, louče se s některými na vždy, s ostatními na dobu prázdnin. Potom se*

---

<sup>196</sup>Kronika národní školy v Bouzově. Bouzov, 1869-1933, s. 20.

<sup>197</sup>Kronika národní školy v Bouzově. Bouzov, 1869-1933, s. 16-23.

<sup>198</sup>Kronika národní školy v Bouzově. Bouzov, 1869-1933, s. 30.



rozdělily zprávy školní a po zapěti Národní hymny byli žáci propuštěni.“ V některých zápisech o průběhu a konci školního roku se uvádí, že na konci školního roku po hymně žáci vyrazili na výlet například k Svěcené díře u Březiny a následně na Blážovské louky, nebo na louky k Podolí.<sup>199</sup>

Školní správa dostával také v nepravidelných intervalech příspěvky pro chudé žáky, kde například je uváděno, že bylo rozdáno „(...) vícero bochníků chleba, bavlna pro ruční práce a jeden žák dostával po celý rok oběd. Takže poskytoval se po celý rok pro jednoho chudého žáka oběd u pana duchovního, pana nadlesního a na faře.“<sup>200</sup>

V textech lze také najít informaci o dobročinné službě faráře Františka Wolfa, který „(...) poskytoval po celou zimu vícero přespolním žákům oběd, daroval 1 zl. a 60 fr. na bavlnu pro ruční práce chudým žákyním a zaměstnával žákyně nemající vlastních prací pracemi pro svůj dům a slušně je odměňuje. Paní Teresie Wagini – choť správce velkostatku obdarovala chudé žáky vícekrát chlebem (...)“.<sup>201</sup>

Ve školní kronice kozovské je také zmínka o zahájení školního roku 1882 až 1883, který je spojen s oslavou 600 let trvání vlády Habsbursko-Lotarynského domu, kde za pozornost stojí: „V 8 hod odbývána mše svatá od kooperátora P. Janáka. Z kostela odešli žáci do školy, kde vysvětlen význam toho dne, potom přednášky deklamace a písně. Po ukončení přednášek byli žáci poděleni pečivem a pivem.“<sup>202</sup>

V blážovské školní kronice se také uvádí, že: „Záložna rolnická v Litovli darovala chudým žákům 10 zl. na vánoční stromek a záložna Bůzovská 5 zl. na pořízení vyučovacích prostředků.“<sup>203</sup> Informace o těchto příspěvcích se v druhé polovině 19. století objevují v kronice velmi často.

V období konce 19. století se v bouzovské školní kronice uvádí, že arcibiskupský ordinant z Olomouce „(...) vydal nařízení o křesťanských cvičeních katolické mládeže na národních a měšťanských školách v Olomoucké arcidiecési, jehož obsah sděluje úřední Věstník r.1896 č.10. s nařízením, aby správy škol a místní školní rady se nařízením řídily.“<sup>204</sup>

---

<sup>199</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 25-30.

<sup>200</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 34.

<sup>201</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 37.

<sup>202</sup> *Kronika jednotřídní školy v Kozově 1863-1924*. Kozov, s. 10.

<sup>203</sup> *Kronika národní školy v Blážově*. Blážov, 1880-1918, s. 28.

<sup>204</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 84.

## 2.2.4 Zdravotní stav žactva na Bouzovsku

O zdravotním stavu žactva se v průběhu 19. století dočítáme v kronikách popisujících historii Bouzovska jen útržkovitě. V podstatě pravidelné informace jsou uváděny až od roku 1880, kdy se jen jednou větou píše, zda byl stav dětí v normě či nikoliv. Jen velmi těžko se hledá vymezení normálů zdravotního stavu té doby.

Při hledání uceleného názoru na zdraví a hygienu v 19. století lze čerpat informace z knihy Mileny Lenderové.<sup>205</sup> Zde se uvádí, že „ (...) objektivně byl zdravotní stav většiny populace skutečně nevalný. Dokladem budiž jak kojenecká a dětská úmrtnost (na konci 18. století se věku 15 let dožilo jen 45 až 50 % narozených dětí, na konci 19. století to bylo 66 % a na konci 20. století 99 % dětí) či nízký průměr věku (odhadujeme, že v polovině 18. století se lidé žijící v českých zemích dožívali v průměru 25-28 let, v polovině 19. století to bylo přes 30 let na počátku 20. století 40 let), (...).“<sup>206</sup>

Zájmem vrchnosti mělo být dle nařízení vydaných císařem Josefem II.<sup>207</sup>, starat se o zdraví svých poddaných. Jak uvádí dále Lenderová tak: „Došlo k vymezení kompetencí lékařů, ranhojičů (ranlékařů, chirurgů), lékárníků, stanoven hygienický dozor, organizován boj proti epidemiím, potírání činnosti šarlatánů a mastičkářů.“<sup>208</sup>

Největší zájem o zlepšení zdravotního stavu obyvatel měly bezesporu veřejně činné a uznávané autority jako byl učitel, farář a samozřejmě lékař či lékárník. V podvědomí občanů však zůstává zakořeněna nedůvěra v nové techniky boje s epidemiemi, či zavádění nutných hygienických norem do běžného každodenního života společnosti. Tento stav se projevoval zejména na konci 19. století s příchodem preventivního očkování například proti černým neštovicím.<sup>209</sup>

Zásadním zlomem v přijímání hygienických opatření a zdravotních norem bylo zavedení lékařského dozoru ve školách. Lékařský dozor se nejvíce rozšířil na konci 19. století ve městech, ale postupně i po venkově. Objevuje se zde poprvé také pojem jako je školní

---

<sup>205</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009

<sup>206</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 93.

<sup>207</sup> Zdravotní řád (1770), který byl platný pro celou monarchii a byl doplňován dalšími dekrety a nařízeními

<sup>208</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 94-95.

<sup>209</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 96.

lékař. Školní lékař měl za úkol „(...) *kontrolovat čistotu ve třídách, na záchodech, v budově vůbec, vytápění a větrání, rozsazení žáků podle kvality jejich zraku i jejich oblečení.*“<sup>210</sup>

Koncem 19. století nacházíme ve školní kronice Bouzova několik zmínek o zdravotním stavu žactva. Předmětem zápisu bývá převážně informace o případném úmrtí žáků v daném školním roce nebo zda se vyskytla nějaká epidemie. Narážíme zde například na informaci, že mezi žáky 1. třídy řádily osýpky, a proto musela být na 8 dní tato třída uzavřena.<sup>211</sup>

V polovině 19. století se na Bouzovsku ve dvou vlnách přehnala epidemie cholery. Byly uzavírány jednotlivé obce, aby nedocházelo k lavinovému šíření nemoci. Mezi vesnicemi cestovali pouze odborní ranhojiči nebo lékaři, kteří se starali o prevenci a léčbu nemocných. Důležitou roli zde sehráli také obecní rychtáři, kteří měli na starosti dodržování předepsaných pravidel mezi občany. Ve svých sebraných spisech uvádí ředitel školy v Bouzově Slouka, že: „ *Epidemie cholery byla poměrně s malými ztrátami na lidských životech překonána. Strach však před ní se nezmenšoval, protože stále a stále se objevovaly jednotlivé případy onemocnění. A obava byla odůvodněná. V pruských válkách se opět vyskytla v našich zemích (...).*“<sup>212</sup> Ve školních kronikách o tomto stavu není uvedena žádná zmínka, což by znamenalo, že u žáků nedocházelo v tomto období k úmrtí na následky cholery. Texty J. Švece to potvrzují také, protože daň na životech byla vybírána ponejvíce u malých dětí nebo dospělých. Příčiny vzniku a šíření cholery byly spojovány s nečistotou, špatnými kanalizacemi, nečistou pitnou vodou a hygienickými návyky vůbec.<sup>213</sup> Existence cholery je také zmiňována v knize Bouzovsko krajina a lidé, kde se dočítáme, že: „ *Úmrtní matrika zaznamenala v Bouzově 4 úmrtí, v Jeřmani 6, v Kozově 6, v Ospělově 5, ve Hvozdečku 2, ve Svojanově 2, v Olešnici 1 a v Podolí 1.*“<sup>214</sup> Na jiném místě se také uvádí, že v roce 1851 vypukla na Bouzově a Bezděkově cholera, které se říkalo asijská a podlehl jí v Bouzově 36 občanů a v Bezděkově 29 občanů.<sup>215</sup>

Na samotném konci 19. století se také v bouzovské školní kronice píše, že „ (...) *uznal obvodní lékař p. Josef Lautner toho potřebu, aby školní vyučování při zdejší škole na čas*

---

<sup>210</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 99.

<sup>211</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 33.

<sup>212</sup> ŠVEC, Jindřich. *Léta hrůzy, O choleře v našem kraji*. Nепublikováno. Bouzov. 1948, s. 7.

<sup>213</sup> ŠVEC, Jindřich. *Léta hrůzy, O choleře v našem kraji*. Nепublikováno. Bouzov. 1948, s. 1-10.

<sup>214</sup> ŽENOŽIČKA, Jiří. *Bouzovsko-krajina a lidé*. Bouzov:Obec Bouzov, 2006, s. 32.

<sup>215</sup> ŽENOŽIČKA, Jiří. *Bouzovsko-krajina a lidé*. Bouzov:Obec Bouzov, 2006, s. 31.

okamžitě přestalo, neboť mezi žactvem vyskytly se spalničky epidemicky.“<sup>216</sup> Tato nucená přestávka ve vyučování trvala 15 dní.

Na jiném místě Bouzovské kroniky se také uvádí: „*Obvodní lékař zdejší p. Josef Lautner vykonal dne 11. září tzv. zdravotní prohlídku žactva.*“ Tato informace spadá do období školního roku 1894/1895.<sup>217</sup>

V blážovské školní kronice se také uvádí, že na samotném konci 19. století a začátku 20. století se objevil ve škole záškrť a byli jím postiženi žáci blážovské školy.<sup>218</sup>

Ačkoliv obec Kovářov nespádala v 19. století do farního obvodu Bouzova a není tomu tak ani ve 21. století, i přesto některé historické události byly pro blízkost této obce k Bouzovu společné. Ve dvacátém století žáci Kovářova navštěvovali a dodnes navštěvují školu na Bouzově.

Ve školní kronice Kovářova se uvádí, že na konci 19. století zde propukla epidemie zádušného kašle v I. a II. oddělení školy. Lékař zakázal nemocným žákům a jejich sourozencům navštěvovat školu. Účast ve škole byla tedy velmi nízká. O měsíc později musel lékař Izák nařídít uzavření školy na devět týdnů. Škola byla desinfikována a školní místnosti byly „ (...) vypáleny sírou, umyty louhem a stěny karbolovou kyselinou dle předpisu lékaře a jeho dohlídky.“<sup>219</sup>

Celkový rámec kovářovské školní kroniky se nese v podobném rázu jako v dalších citovaných kronikách. Ve všech těchto materiálech je téměř totožně popisována oslava jmenin či jiných významných výročí panovnického domu. Kovářovská školní kronika je odlišná zejména ve způsobu popisu počasí a klimatických podmínek. Velmi skoupá je také na zaznamenávání politického vývoje a tvorby nových zákonů, které byly pro toto století tak významné.

## 2.2.5 Trestání žáků a výchovná opatření na Bouzovsku

Dozorem nad školní mládeží je povinována církev zastoupená duchovním správcem (farářem). Tito také měli dbát o docházku žáků do školy. Katecheti měli také dbát na školní kázeň při výuce i mimo ni. Velký zřetel byl dán i na slušné oblékání a čistotu žactva. Všechny nešvary žactva mají být vážně pokárány a trestány. Rodiče informováni a vedeni.<sup>220</sup>

---

<sup>216</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 80.

<sup>217</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, s. 71.

<sup>218</sup> *Kronika národní školy v Blážově 1880-1918*, s. 35.

<sup>219</sup> *Kronika národní školy v Kovářově 1883-1917*. Kovářov, s. 45-48.

<sup>220</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, s. 78

Tereziánská reforma školství na konci 18. století si kladla za cíl vychovávat a nechat působit kvalifikovaného učitele, který se měl stát dětem vzorem nesoucím potřebné morální a charakterové vlastnosti. Učitel měl být „(...) *laskavý, vlídný, přísný, nikoli krutý. Z tělesných trestů zůstala povolena jen metla. Protože se měla používat jen vyjimečně, v realitě školního dne se s ní nijak neskrbliho.*“<sup>221</sup> Na sklonku tereziánské vlády byl vydán *Všeobecný školní řád*, který připouštěl fyzické tresty, zde cituji Šustovou, která píše „(...) *pokud se žák provinil krádeží, lhaním či si z mírnějších trestů nic nedělal, mohl učitel použít přiměřený fyzický trest, který obvykle představovalo několik ran rákoskou přes ruce nebo zadek.*“<sup>222</sup>

Změna ve vztahu k tělesným trestům podle Lenderové začíná až z Hasnerovou reformou v 19. století, která vedla učitelskou veřejnost k zákazu tělesných trestů ve škole. Dále pak uvádí, že učitelé velmi těžce přebírali tato nařízení a mnohdy je spíše nedodržovali a nerespektovali.<sup>223</sup>

Na přelomu 19. a 20. století se v zápise kozovské školní kroniky dočítáme, že díky špatnému počasí neposílali rodiče děti do školy. O sankcích přímo na rodičích se píše: „*Rodiči 4 žáků byli napomenuti, v říjnu předvoláni, kde jim byla udělena jen důtka, jelikož slíbili, že své svěřence pilně budou do školy posílati. V listopadě byly rodiče dvou žáků předvoláni, jednomu udělena pokuta a druhému důtka.*“<sup>224</sup>

O používání trestů v období 19. století se zmiňuje Fischer ve své knize, kde uvádí, že učitel Kubíček byl nejpřísnějším učitelem v Lošticích. Škola v Lošticích velmi často vypomáhala školám na Bouzovsku a to zejména v okamžicích, kdy onemocněl některý z tamějších učitelů. Ačkoliv učitel Kubíček byl velmi autoritativní typ učitele, tak i přesto rodiče svoje děti k němu do vyučování posílali, protože hodně naučil. Rodiče si na něho nechodili stěžovat, protože byl charakterní, spravedlivý a v té době i velký vlastenec – ryzí Čech. Jeho hlavními tresty byly „(...) *výprask rákoskou, posezení neposlušky žáka mezi děvčata a naopak, klečení na židli (třebas 10 minut klečeti na židli, což bylo ovšem velkým uměním) a pobyt po škole „za kamny“ v jeho bytě. Žák, jenž měl dostati rákoskou, musil si*

---

<sup>221</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 198

<sup>222</sup> ŠUSTOVÁ, Magdaléna. *Nejvýznamnější reformy školství je 240 let*. Naše rodina. František Talián. Praha: Karmelitánské, 2014, roč. 46, č. 50, s. 23.

<sup>223</sup> LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 201.

<sup>224</sup> *Kronika jednotřídní školy v Kozově 1863-1924*. Kozov, s. 26.

*donést sám židli, položit se na ni a pak dostal na „komínek“ (na zadnici) několik poctivých ran, že toho měl na ten den dosti.“*<sup>225</sup>

V dnešní době se velmi často hovoří o agresi na učitelích, která se děje nejen ve formě verbálního projevu, ale mnohdy i fyzického kontaktu. Pro dokreslení situace v 19. století ve vazbě na agresivitu žáků uvádím zápis, ve kterém si stěžuje místní učitel na židovského žáka Izáka. Tento žák učitele verbálně napadl se slovy „Polibte mě v p...“, za to, že ho učitel několikrát upozornil, aby dodržoval klid a následně jej vykázal ze třídy. V zápise se uvádí, že učitel byl dva dny z tohoto projevu nemocen a požadoval po obecní radě udělení trestu. Tato žákovi vyměřila trest „(...) třídenního věznění v obecním domě a po odpykání trest rákoskou.“<sup>226</sup>

Autor knihy *Praxe ve škole obecné* - Krček uvádí, že kázeň ve škole se odvíjí od všech aktérů vzdělávání. Upozorňuje na osobnost učitele, se kterým škola buďto roste či upadá. Popisuje ctnosti učitele jako „(...) bdělost, pořádkumilovnost, spravedlivost a důslednost (konsekvence).“<sup>227</sup>

## 2.3 Významné osobnosti, které ovlivnily školství na Bouzovsku

Na Bouzovsku se v 19. století setkávaly a střídaly významné osobnosti jak ze strany učitelstva, církve tak veřejného života. Vzájemná souhra těchto lidí slavila úspěch nejen na poli vzdělávání a výchovy, ale také pomáhala překonávat ekonomické těžkosti té doby ve financování školství a v druhé polovině 19. století i při zavádění nových školských zákonů do jejího života.

### Významní učitelé na Bouzovsku<sup>228</sup>

#### Martin Zapletal

Na Bouzově působil v letech 1751 až 1795. Jako učitel zde působil od svých 24 let. Přišel jako svobodný a na Bouzově se oženil s dcerou mlynáře Jindřicha z Dolského mlýna od Loštic. Za jeho působení se škola stěhuje od kostela sv. Maří Magdalény do nové školní

---

<sup>225</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, s. 263

<sup>226</sup> FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, s. 315 (zmínka je také v archivu olomoucké konsistoře).

<sup>227</sup> KRČEK, František. *Praxe ve škole obecné: návod k vedení spořádané školní kázně a k vyučování methodickému pro učitele školy obecné a kdož jimi chtí býti*. V Brně: Nákl. knihkup. K. Winklera, 1889, s. 2.

<sup>228</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, výtah z celé kroniky

budovy. V době jeho působení došlo k vyškolení obcí Březina a Rádnice. Jako učitel byl pilný a spořádaný, ale vyučovací metody byly slabé. Vyučovacím jazykem byla němčina. Působil zde 37 let a zemřel v roce 1795.

### **Augustin Kašpar**

Z Vranové Lhoty na Bouzov nastoupil v roce 1806 a působil zde jako učitel do roku 1857. Na jeho popud došlo k řešení vzniku exkurentních škol na Bouzovsku. Na Bouzově působil 58 let. Vyučovali zde také jeho synové, kteří pro otcovu přísnost odešli sloužit do armády. Svoji učitelskou praxi vykonával až téměř do své smrti roku 1864.

### **František Pospíšil**

Na Bouzově působil od roku 1863 do roku 1891. Byl jmenován učitelem prostřednictvím posledního kostelního patrona. Od toho roku se církevní patronát nad školou zrušil. Učitel Pospíšil byl považován ze pilného a vzorného učitele. V roce 1883 založil školní kroniku Bouzova. Zemřel roku 1891.

### **Augustin Hlavinka**

Na Bouzově působil od roku 1892 do roku 1910. Mimo učitelské zaměstnání byl výborným varhaníkem, organizoval kostelní sbor a hudbu. Byl také účetním v občanské záložně. Uvádí se, že zemřel neočekávaně v zaměstnání roku 1910.

## **Významné osobnosti ovlivňující rozvoj Bouzovského školství**

### **Maximilián Blumenwitz**<sup>229</sup>

Významná postava veřejného života na Bouzově, zastával funkci knížecího rady Řádu německých rytířů a po dobu 40 let ředitele (úředníka) bouzovského statku. Byl jedním z největších dobrodinců bouzovského školství. Poskytoval škole finanční i věcné dary a stal se také předsedou školské rady na Bouzově. Zemřel roku 1901.

### **František Wiedermann**<sup>230</sup>

Na Bouzově působil od roku 1860, byl původně obchodník a zastával zde dlouhá léta funkci starosty obce, byl předsedou školské rady. V obci byl velmi váženým mužem. Za jeho zásluhy mu byl zapůjčen zlatý záslužný kříž. Odkázal ze svého majetku 4000 korun na tzv.

---

<sup>229</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, výtah z celé kroniky

<sup>230</sup> *Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933, výtah z celé kroniky

polévkový fond pro chudé žáky, 400 korun na školní potřeby a 2800 korun Matici školské. Zemřel roku 1910.

### **P. Jan Hanusmann<sup>231</sup>**

Na Bouzově působil od roku 1828 do roku 1851. Za jeho působení se vystavěla škola ve Hvozdečku, Kozově a Blážově. Byl výborný katecheta a učitel. Používal při výuce biblických příběhů názorné metody výuky (dnes bychom řekli inscenační). V roce 1851 se stal c.k. školským radou.

### **P. František Navrátil<sup>232</sup>**

Na Bouzově působil od roku 1853 až do roku 1883. Narodil se roku 1814 v obci Kozov. Byl knězem Řádu německých rytířů. Za jeho působení se v roce 1857 rozšířila bouzovská škola o dvě nové učebny. Byl oblíbeným knězem a učitelem náboženství.

### **P. Petr Janák<sup>233</sup>**

Na Bouzově působil od roku 1875 do roku 1928, kdy na Bouzově zemřel a je zde i pochován. V roce 1898 založil farní kroniku. Na Bouzově zastával nejprve funkci kooperátora. Z jeho paměti čerpali místní historici, jako byl P. Viktor Pinkava a Dr. Karel Fuchs pro svoje práce. Byl výborným učitelem náboženství a měl velmi vřelý vztah ke škole. Byl knězem Řádu německých rytířů. Studoval u Piaristů a Jesuitů, což znamenalo, že byl výborně připraven jak pro kněžskou službu tak i výuku náboženství, které bylo součástí základní výuky v obecné škole. Řádové školství mělo za cíl nejen vzdělávání mládeže, ale také humanitní přístup založený na evangeliu s ohledem na zachování základních lidských hodnot.

### **Arcivévoda Evžen Habsbursko-lotrinský (1863 až 1954)<sup>234</sup>**

Byl výborný voják, který dosahoval významných vojenských hodností, ale také byl výborným studentem, který získal vysoké vzdělání a byl držitelem několika doktorátů. V roce 1894 se stal velmistrem Řádu německých rytířů. Byl významným dobrodincem Bouzovska a zasloužil se nejvyšší měrou o jeho rozkvět, a to i ve vztahu k přestavbě hradu Bouzova. Za jeho působení došlo k rozkvětu řemesel a zvýšil se počet žáků takovým způsobem, že se zvažovalo otevření čtyřtřídní školy na Bouzově, zde také zřídil chudobinec.

---

<sup>231</sup> *Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová, výtah z celé kroniky

<sup>232</sup> *Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová, výtah z celé kroniky

<sup>233</sup> *Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová, výtah z celé kroniky

<sup>234</sup> RÁC, Robert. *Arcivévoda Evžen Habsbursko-lotrinský (1863-1954)*. Sovinec-Eulenburg: Esmedia, 2005, s. 14-25.



## Závěr

Předmětem mé práce bylo provést rekonstrukci historických proměn života venkovské školy na Bouzovsku v 19. století z pohledu její každodennosti. Práce se konkrétně věnovala problematice života venkovské školy v období 19. století s hlavním zřetelem na problematiku její každodennosti. V první kapitole byl pro lepší dokreslení a uvedení do problematiky venkovského školství učiněn exkurz ke kořenům regionálního školství Bouzovska, který byl ukončen na počátku 19. století. Základním zdrojem informací pro naplňování cíle této práce byla druhá kapitola, kde jsou podány informace z vývoje bouzovského školství v 19. století a to s rozdělením na dvě významná období. Předmětem prvního období od počátku 19. století do roku 1870 je analýza tehdejšího vývoje školství v tomto regionu s interpretací reálných událostí, které jej dokreslují. V druhém období se práce zaměřuje na stěžejní změny ve vývoje školství ve vztahu k zavádění nových říšských zákonů. Toto období je ohraničeno rokem 1870 a směřuje ke konci 19. století. Jak je z práce patrné, tak v tomto období dochází k zásadním změnám v prostředí bouzovského školství a to zejména díky osamostatnění jednotlivých přidružených vesnických škol, které dříve spadaly pod správu obce Bouzov. V další části druhé kapitoly byla na základě vybraných aspektů každodenního života venkovské školy konkretizována oblast školního života s kladením důrazu na interpretaci analýzy dat vztahujících se k problematice ekonomického zajištění učitelů, zdravotnímu stavu žáků, řízení školy a její kontroly či používání trestů a kázeňských opatření. Tyto informace byly dokresleny určitou kulisou každodenního života v obcích.

Cílem této práce bylo provést rekonstrukci historických proměn života venkovské školy na Bouzovsku v 19. století s ohledem na její každodennost. Každodennost byla touto prací vnímána jako určitý pohled do běžného života venkovského učitele se zaměřením na oblast konkrétních situací školního života, způsobu řízení a kontroly školy, zdravotním stavem či kázní žáků. K naplňování jednotlivých cílů této práce bylo využito zejména analýzy dostupných dat a jejich následné syntézy, která vedla k interpretaci zjištěných skutečností utvářející určitý pohled na každodennost života škol na Bouzovsku. Důležitým zdrojem informací a to zejména primárních zdrojů, které nebyly ještě publikovány, byl soukromý archiv mého otce a archivy místních historiků.

**V prvním kroku** díky exkurzu ke kořenům regionální vzdělanosti bylo podle analýzou dostupných informací nastíněno, že k počátkům vzdělanosti a výchovy na Bouzovsku dochází již v období 400 let př. n. l., kdy podle archeologických nálezů toto

území obývali Keltové. Národ Keltů patřil mezi nejrozvinutější národy Evropy. Byli nositelé dovedností, které vyžadovaly široké znalosti z oblasti metalurgie, výroby keramiky, umění a náboženství. Tyto dovednosti museli předávat svým potomkům, tedy můžeme hovořit o základech řemeslného vzdělávání. Po době temna, kterou vnesl do této oblasti vpád Germánů, se začalo blýskat na lepší časy a to díky příchodu Slovanů přibližně v 5. – 6. století n. l. Na konci 13. století dochází z oblasti Bouzova k vytlačení slovanského rodu Rohlenů a noví majitelé panství zde staví hrad Bouzov. V této době dochází také ke kulturnímu rozmachu a vzniku nových řemesel. Ve 14. století začaly vznikat při farních kostelích farní školy a jak je uvedeno v místních kronikách, měla v blízkosti místního kostela sv. Maří Magdalény takováto škola existovat. Výuku na této škole zajišťoval místní kněz - farář. V odborné literatuře se také uvádí, že místní hřbitovy byly považovány za školní zahrádky. Vznik nebo zánik farních škol byl úzce spjat s politickou situací v daném období, tedy ovlivňován válkami, hospodářským úpadkem či povstáním. Zejména v 15. století ovlivnilo rozvoj školství husitské povstání, kde se jako zásadní problém jeví rozdílnosti v náboženském vyznání a s tím spojené vytlačování křesťanů kališníky. Ve školách té doby vedle kněží vyučovali také vysloužilí vojáci nebo úředníci, kteří dovedli obstojně psát a počítat. Budovy školy v té době až do 17. století byly většinou v žalostném stavu. Skládaly se z místnosti určené pro výuku a bytu učitele. O osobnosti učitele jako takové se dozvídáme na Bouzovsku již v roce 1570, kdy je první zmínka o rektoru školy a Bouzov se objevuje v seznamu městských škol. Hrad Bouzov v té době vlastnil rod Podstatských, kde právě tento rektor měl být mladším členem tohoto šlechtického rodu. Předpokládá se, že na Bouzově se v té době vyučovalo ve dvou školách, a to škole farní a škole hradní. Škola hradní byla určena pro děti šlechtického původu, vyšších úředníků a významných měšťanů. Farní školy byly určeny pro nižší vrstvy obyvatel Bouzova. V této době se také hovoří o špatném stavu školství na Bouzově, který byl zapříčiněn špatnou ekonomickou situací vládnoucí šlechty. V dalším průběhu 17. století bylo v pramenech této práce potvrzeno několik dalších rektorů a to zejména díky rozboru dat v bouzovské matrice. Na konci 17. století kupuje panství Řád Německých rytířů, který projevuje zájem o zřízení veřejné školy. Od roku 1715 se již dovídáme o prvních jménech učitelů, kteří zde působili. O životě místních učitelů vypovídají zápisy z kronik, kde se jako hlavní informace uvádí jejich majetkové poměry, způsob financování a významné střípky z jejich osobního života. V 18. století jsou již informace z pramenných zdrojů bohatší a můžeme tedy rekonstruovat každodennost tehdejší venkovské školy. V práci byly přímo interpretovány dovednosti, které musel učitel ovládat, aby si udržel své zaměstnání a také za jakých existenčních podmínek plnil svůj svěřený úkol, tedy

vzdělávání a výchovu tehdejších žáků. Postavení tehdejšího učitele bylo také úzce spjato přímo s rodinami jeho žáků, které pravidelně navštěvoval z důvodu získání obživy a vybírání školného. nebo-li mzdy. Na Bouzovsku byl plat učitele tvořen příspěvkem od vrchnosti, který zahrnoval peněžní částku a naturální dávky, které byly přepočítány na tzv. fasse, mzda od placení schopných rodičů a mzda od farnosti. Na konci 18. století dochází k tzv. tereziánským reformám, které vedly k zavedení povinné školní docházky a vydání Knihy metodní, která přesně popisovala způsob vyučování a řízení triviálních škol. V té době se začalo také dbát na přípravu učitelů k výkonu jejich povolání. I přesto se vyučovalo i pokoutně (neveřejně), což ale bylo nezákonné. Na Bouzovsku se v té době o pokoutním vyučování nehovoří, ale například v nedalekých Lošticích byli někteří občané za tento způsob výuky trestáni.

**V druhém kroku** bylo zjištěno, že veřejnost na počátku 19. století a to zřejmě díky vlivu národního obrození, velmi negativně vnímá utrakvistické snahy o souběžné vzdělávání v českém a německém jazyce. Bouzovsko v té době bylo českým panstvím a učitelé, kteří zde chtěli vyučovat německy, většinou neuspěli a nebo naráželi na odpor místních obyvatel. Od roku 1806 se již na Bouzovsku vyučuje výhradně v moravském jazyce. I přesto se zde však událo několik neúspěšných pokusů o germanizaci školství zřejmě pod vlivem Řádu německých rytířů. K bouzovské škole v té době patřilo 8 expositur, tedy přiškolených obcí. Pro učitele bylo velkým problémem zorganizovat výuku tak, aby byla dostupná všem žákům. Učitelům při výuce pomáhali podučitelé a katecheti. Tento stav trval až do roku 1868. V tomto roce dochází k osamostatnění přidružených (exkuredních) škol. Toto období je významným přerodem ve způsobu organizace školy, jejího řízení, kontroly, financování učitelů a jejich vzdělávání. Tento stav souvisí s vydáváním tzv. Říšských (Hasnerových) zákonů, které významně ovlivnily nejen další vývoj školství v rakouských zemích, ale i vztahy mezi církví a státem. Od roku 1870 ztrácí církev vliv a kontrolu nad školstvím a zůstává jí pouze zajištění a dozor nad výukou náboženství. Na Bouzovsku v té době vznikají nové školské rady, učitelé navštěvují okresní školské rady a jejich činnost včetně provozu školy spadá pod kontrolu okresního inspektora. Konec 19. století se na Bouzově nese v duchu významných ceremonií a oslav spojených s návštěvou císaře Františka Josefa I. Z projevu nadučitele při uvítání této významné osobnosti vyplývá, že učitelstvo má sice vlasteneckého ducha, ale je plně oddané panovnickému domu. Tato skutečnost je také jedním z důvodů, proč se nikdo z učitelského sboru neúčastnil na přelomu století probíhajících nepokojů a stávek konaných ve velkých městech. Řízení obecných institucí se ujímají

osobnosti, které mají na Bouzovsku významný vliv na nové uspořádání. V čele školské rady se postupně střídá ředitel místního statku Blimenwitz a starosta Bouzova Wiedermann. V tomto období dochází k rozvoji škol a zlepšení jejich financování. Pro vysoký počet žáků dochází k rozšíření školy na Bouzově na trojtřídní. Samotný přechod 19. a 20. století na Bouzovsku nepřináší zásadní změny, protože ty významné změny se již udály v 70. a 80. letech 19. století.

Jak z rekonstrukce historie regionálního školství na Bouzovsku vyplývá, tak stěžejními kapitolami pro její interpretaci je i například zhodnocení zdravotního stavu žactva a řešení nebezpečných epidemií té doby. Řízením a kontrolou této situace jsou pověřovány významné autority jako například kněží, učitelé, místní správa ve funkcích rychtářů či starostů, majitelé panství a na konci 19. století také lékaři či ranhojiči. V oblasti Bouzovska je tato informace potvrzena zejména v období, kdy dochází k řešení epidemií a to zejména cholery a dalších nakažlivých chorob. Přímo se zde dovídáme o pravidelných kontrolách žactva, tedy působení lékařského školního dozoru.

Syntézou různých zdrojů jsem došel k závěru, že fyzické tresty v prostředí venkovské školy byly každodenní praktikou, která měla vést k upevnění kázně a podtrhnout výchovné snahy učitelů. Zajímavou skutečností je, že v žádném pramenném zdroji není zmiňována stížnost rodičů na tento výchovný způsob nápravy. Tresty nejsou určeny jen žákům, ale velmi často jsou trestáni i rodiče za nedodržování povinnosti docházky žáků do školy. Tyto tresty však samozřejmě nemají fyzický charakter nýbrž formu sankcí. V jednom literárním zdroji jsem zaznamenal popis verbální agrese, tedy napadnutí učitele nevhodným slovním útokem, který byl na půdě tehdejší školní instituce vnímán jako velký morální i společenský prohřešek. Na druhou stranu je nutné uvést, že v té době byla osobnost učitele vnímána jako charakterově čistá, morální a příkladná. Výchovným aspektem byl i příklad vzorného osobního rodinného života učitele a jeho vystupování na veřejnosti. Díky zavedení Hasnerových zákonů, došlo ke zrušení tělesných trestů. Jak ze zjištění v této práci vyplývá, tak i přesto se učitelé velmi neradi tohoto výchovného způsobu vzdávali.

V samotném závěru mé diplomové práce jsem se rozhodl interpretovat základní informace ze života významných osobností ovlivňujících školství na Bouzovsku zejména v 19. století. Těmito osobnostmi nebyli pouze učitelé, tedy vzdělavatelé a vychovatelé, ale také kněží a veřejně činní občané.

Na základě historické analýzy regionálního školství na Bouzovsku jsem měl možnost nahlédnout do složitých oblastí propojujících školský systém té doby s lidovým vnímáním jejího působení. Zejména při zpracovávání pramenných informací jsem měl možnost díky

různorodosti pramenů popisujících konkrétní stav provádět syntézu těchto informací a tu i v této práci předkládat. Výstupem je potom konkrétní analýza děje provázaná na všeobecný pohled různých autorů popisující toto období. Ve své práci jsem se snažil zachytit každodennost různého období, které je spojováno s vývojem školství na Bouzovsku. Podle mého názoru se dá takto popsaná každodennost vnímat jako vypovídající odraz společnosti v prostředí významných politických i společenských změn na samém sklonku 19. století a to v období, které již bylo počátkem vývoje směřujícího k začátku I. světové války a rozpadu Habsburské monarchie.

Důvodem, proč jsem se zabýval touto tematikou, je vytvořit určitý pohled na problematiku tohoto období školství na Bouzovsku a pokusit se provázat zjištěná fakta konkrétního života tehdejší společnosti regionu s obecným pohledem společnosti té doby. Zajímavou informací, která vznikla syntézou pramenných informací, bylo nalezení nesouladu mezi dobou působení učitele Jakoba Schöna. Tento učitel, který musel z Bouzova odejít z důvodu jazykové bariéry, zde musel původně působit jako pomocná učitelská síla nebo v jiné pozici, o které nejsou vedeny žádné záznamy. Stejně tak nebyla ještě nikdy uceleně publikována otázka vlivu lékařů na žáky v kontextu zdravotních prohlídek či kontrol. Taktéž nebyly ve školní kronice uváděny informace o průběhu epidemií cholery, záškrty a to i přesto, že učitelé museli tento stav řešit a byli i organizačně vtaženi do tohoto problému ohrožujícího populaci na Bouzovsku.

Tato diplomová práce bude také dále sloužit jako materiál pro tvorbu almanachů při významných výročních založení obcí a zároveň obohatí archív takto tematicky směřovaných prací v Městském muzeu v Litovli a Městském muzeu v Mohelnici.

# Seznam zdrojů

## Literatura

BAČKOVSKÝ, František. *Slovník cizojazyčný obsahující výklad cizích slov často užívaných anebo české náhrady za ně*. 1. vyd. Grund a Svatoň. Praha: Dr. Frant. Bačkovský, knihkupec, 1895, 392 s.

DVOŘÁKOVÁ KANĚČKOVÁ, Eva. *Gendrové aspekty v dějinách pedagogiky: Žena jako objekt výchovy a její diskursivní rekonstrukce*. 1. vyd. Olomouc, 2013/2014. 237 s. Disertační. UP Olomouc. Vedoucí práce Vlasta Cabanová. Oponent práce K. Rýdl, Kamil Janiš, Jan Stejskal.

FAIMONOVÁ, Abby. *Dějiny školství rakouského: se zvláštním zřetelem na školství české vzdělala ....* Praha: Šolc, [1912]. 2 sv. – Obsahuje: Díl I. Od nejstarších dob až po rok 1848. 189 s. Šolcovy příručky pro učitelstvo škol obecných i měšťanských. Řada IV. Sv. 28. -- Díl 2. Po roce 1848. [1912]. 222 s. Šolcovy příručky pro učitelstvo škol obecných i měšťanských. Řada IV. Sv. 29.

FISCHER, Richard. *Loštice ve svém národním, kulturním, politickém a hospodářském vývoji od roku 1848*, kapitola: Obecné školy v okolí, od s. 411, II.díl, Olomouc, Školství, 1916

FUCHS, Karel. *Historie hradu německého řádu a panství Bouzov*. 1. vyd. Vídeň: Komisioní nakladatelství L.W.Seidel@Sohn c. a k. dvorní knihkupectví, 1905, 187 s.

HAMILTONOVÁ, Claire a Steve EDDY. *Tajemný svět Keltů*. 1. vyd. Jan Feldstein. Jana Tučnicková. Zoner Press., 2009, s. 12. ISBN 978-80-7413-020-5.

HOLINKOVÁ, Jiřina. *Městská škola na Moravě v předbělohorském období: příspěvek ke kulturním dějinám Moravy*. 1. vyd. Praha: Stát. pedag. nakl., 1967. 93 s. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica ; Vol. 12. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica ; Vol. 45.

JANÁK, Jan a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, ed. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945: Celostát. vysokošk. učeb. pro stud. filoz. fak. 1. vyd. Praha, 1989.*

JŮVA, Vladimír jun. – JŮVA, Vladimír sen. *Stručné dějiny pedagogiky. 5. rozšířené vydání. Brno: Paido, 2003. 91 s. ISBN 80-7315-062-X.*

KARIKA, Jozef. 1. vyd. *Slovanská magie. Praha: Vodnář, 2003, 192 s. ISBN 80-86226-41-7.*

KÁDNER, Otakar. *Stručné dějiny pedagogiky. Vyd. 3., opr. Praha: Česká grafická Unie, 1926. 105 s.*

KLIKA, Josef, ed. a SOKOL, Josef, ed. *Stručný slovník paedagogický: Abecední soubor nejdůležitějších nauk ... se zřetelem k učitelstvu škol obecných a měšťanských. Praha: Odb. literárně-paedagogický při Ústředním spolku jednot učit. v Čechách, 1893.*

KOMISE PRO OSLAVY 700. VÝROČÍ POVÝŠENÍ MOHELNICE NA MĚSTO. *Mohelnice včera a dnes. 1. vyd. Václav Křupka. Šumperk: Moravské tiskařské závody, n.p., Olomouc, závod 15, 1973, 206 s.*

KOPÁČ, Jaroslav. *Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1867-1914. 1. vyd. Brno: Univ. J. E. Purkyně, 1968. 131 s., obr. příl.*

KRČEK, František. *Praxe ve škole obecné: návod k vedení spořádané školní kázně a k vyučování methodickému pro učitele školy obecné a kdož jimi chtí býti. 2 proprac. vyd. v Brně: Nákl. knihkup. K. Winklera, 1889. 8, 267, 72 s.*

LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. 430 s. ISBN 978-80-246-1683-4.*

MÁTL, Vladimír. *Krajinou druidů aneb Keltové na území Čech. 1. vyd. NAKLADATELSTVÍ XYZ, s.r.o., 2009, 233 s. ISBN 978-80-7388-193-1.*

MORKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946). 1. vyd. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999. 59 s. ISBN: 80-7020-051-0.*

NEKVASIL, Jindra. *Pravěk Mohelnicka*. 1. vyd. František Hekele. Mohelnice: Vlastivědné muzeum, 1963, 44 s. Sv.10. Tisk povolen KNV v Ostravě čj. škol. 456-18-1778-62 Ba.

NOVÁK, Josef. *Dějiny Moravičan a Doubravice*. Obecní úřad v Moravičanech: Tiskárna Křupka Mohelnice, 1993, s. 11.

PINKAVA, Viktor. *Litovelský okres*. 1. vyd. Brno 1903: Garn, 2011, 312 s. ISBN 978-80-86347-45-5.

*Popis obecného školství v království českém: sestaven dle úředních dat*. V Praze: (Jindř. Mercy), 1894. 16, 294, 149 s.

Průcha, J.; Walterová; E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003.

RÁC, Robert. *Arcivévoda Evžen Habsbursko-lotrinský (1863-1954)*. 1. vyd. Sovinec-Eulenburg: Esmedia, 2005, 185 s. ISBN 80-903621-0-9.

RIEDL, Miroslav. *První školy na území Velké Moravy a školy na Moravě v době od zániku velkomoravské říše do založení Karlovy university*. Přerov: Vlastivěd. úst., 1967. 53 s.

RICHTER, Václav. *Předkřesťanské svatyně na Moravě*. Brno: Almanach Velká Morava, 1965, s. 120-121.

Sborník k 70. výročí otevření budovy měšťanské školy v Bouzově. Bouzov. 2009

SEJBAL, Jiří. *Základy peněžního vývoje*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1997. s. 314. ISBN 80-210-1734-1.

SKOČDOPOLE, Antonín. *Obecná či národní škola: její opravy a oddělení od církve*. Praha: I. L. Kober, 1868. 90 s.

TAUBENEK, Karel. *Rukověť školství obecného*. Praha: I. L. Kober, 1892. 223 s.

TRAPL, Miloš a kolektiv. *Bouzov minulost a současnost hradu, obce a JZD "Mír"*. 1. vyd. Praha: TEPS, 1990, 144 s. ISBN 80-7065-013-3.

VÁŇA, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. 1. vyd. Eva Vinceová. Praha: Panorama, 1990, 288 s. 11-093-90 13/33.



VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Stát. ped. nakl., 1986. 167 s.

VLAST. MUZ. SPOLEK A FOND PRO HAVELKOVU SLAVNOST V LOŠTICÍCH. *Loštice, rodiště Jana Havelky: Vydáno na památku slavnosti odhalení pamětní desky na rodném domku Jana Havelky, dne 16. srpna 1891*. 1. vyd. Loštice: Tiskem národní knih a kamenotiskárny Kramáře Procházky, 1891, 72 s.

WINTER, Zikmund. *Ze školy a z kostela*. Praha: J. Otto, 1921. 384 s. Sebrané spisy z belletrie a z kulturních studií, sv. 14.

ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku: Indiculus superstitionum et paganiarum*. 2.vyd. Praha: Academia, 1995, 176 s. ISBN 80-200-0511-0.

ŽENOŽIČKA, Jiří. *Bouzovsko-krajina a lidé*. 1.vyd., Bouzov:Obec Bouzov, Comedia s.r.o., 2006, 192 s.

## Články

Listy školské správy: *Nálezy c.k. správního soudu*. Beseda Učitelská. roč. 1887, č. 28. ISSN 1804-8943.

DOLANSKÝ, E. *Školy a učitelé na Bouzovsku*. [17. - 20.stol.]. In: Severní Morava. Sv. 1. Zábřeh: Vlastivěd. muzeum, 1957, s. 41-43.

ŘEZNÍČKOVÁ, Blanka. *Historie školství v době Rakousko-Uherské /*. In Učitelské noviny CZ Roč. 100, č.23 (1997), s.16-17

JONOVÁ, Jitka. *Školské zákony v souvislosti s postupným řešením konkordátu z roku 1855*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 19-25. ISSN 1213-7758.

JINDŘICH, Zdeněk. *K základům řádového školství v 16. - 18. století / Charouz*, Zdrojový dokument: Časopis Matice moravské. ISSN 0323-052X. 115, č. 1, (1996.) s. 115-123

KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *České učitelstvo a Hasnerovy zákony*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 26-37. ISSN 1213-7758.

KÁDNER, Otakar. *Školství v republice Československé*. In *Československá vlastivěda*. Sv. 10, Osvěta. Praha: Sfinx, 1931, s. 7-222.

*Ke školským poměrům na Litovelsku*. Našinec, 1923, roč. 59, 20. 11., č. 265, s. 1-2.

*Měšťanské školy na Olomoucku*. *Pozor*. 1906, 28. 2., s. 5.

NEMAJER, Adolf. *Památky krajiny Buzovské v dávném šedověku*. Litovelský kraj. 17. 8. 1925, č. 33.

NEMEŠKAL, C. *Národní školy ve školním okrese litovelském*.

In: Litovel, Konice a okolí. Brno: Národohosp. propagace ČSR, [1938], s. 57-59.

ROUBIC, A. *Dvě kapitoly z dějin bouzovského školství*.

In: Okresní archiv v Olomouci 1986. Olomouc: Okr. archiv, 1987, s. 176-185.

RÝDL, Karel. *Cesta k Hesnerovu zákonu a reakce na něj v českých zemích*. E-PEDAGOGIUM. 2010, roč. 2010, III, s. 105-113. ISSN 1213-7758.

SAMSOUR, J. *K dějinám školství moravského*. Překlad: Svatoslava Závodná. Hlídka. 1920, roč. 37, s. 183-4, 243-5, 311-12, 361-3, 428-30.

ŠUSTOVÁ, Magdaléna. *Nejvýznamnější reformě školství je 240 let*. Naše rodina. František Talián. Praha: Karmelitánské, 2014, roč. 46, č. 50, s. 23.

## **Internetové zdroje**

Baila.net. VOJTÍŠEK, Oleg. [online]. Praha: Baila Communication, s.r.o. [cit. 2015-01-18]. Dostupné z: [Http://baila.net/autor/80266627/josef-frantisek-urbanek](http://baila.net/autor/80266627/josef-frantisek-urbanek)

NETPOINT, S.R.O. Encyklopedie v pohybu: Vševed. [online]. 2005-2011. [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://encyklopedie.vseved.cz/novoutrakvist%C3%A9>

SEDLÁK, Petr. Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i.: Soudobé dějiny.[online]. Ročník XX. 2013, I-II. [cit. 2014-12-

15]. Dostupné z: <http://www.usd.cas.cz/cs/stranky/casopis-soudobe-ejiny/rocnik-xx-2013/i-ii-2013>

Slovník cizích slov: expozitura. [online]. 2005-2014 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/expozitura.html>

HALLER, Jiří. *Poznámky k Příručnímu slovníku jazyka českého*. Akademie věd ČR, v.v.i.: Ústav pro jazyk český [online]. 1938, roč. 22, č. 2 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3250>

*Čím se dříve v českých zemích platilo a co se dalo z výplaty koupit*. IDNES.cz [online]. 12. 2. 2002 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: [http://finance.idnes.cz/cim-se-drive-v-ceskych-zemich-platilo-a-co-se-dalo-z-vyplaty-koupit-1cc-/bank.aspx?c=A020211\\_135901\\_fi\\_osobni\\_mir](http://finance.idnes.cz/cim-se-drive-v-ceskych-zemich-platilo-a-co-se-dalo-z-vyplaty-koupit-1cc-/bank.aspx?c=A020211_135901_fi_osobni_mir)

Citát: Marcus Tullius Cicero. <http://azcitaty.cz/> [online]. [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://azcitaty.cz/citaty/marcus-tullius-cicero/>

## **Prameny**

BLUMENWITZ, Maximilián. *Krátká kronika hradu a panství Bouzov*. Výtah z rukopisu velmistrovského rady Maximiliana Blumenwitze, který jej připravil k tisku. Leopold Branner. Moravská Třebová, 1899.

JANÁK, Petr. *Paměti bůzovské*. Nепublikováno. Bouzov, 1900, Uloženo: soukromý archiv Jiří Ženožička

*Kronika národní školy v Blažově 1880-1918 a 1918-1948*. Blažov. Uloženo: soukromý archiv František Slouka

*Kronika národní školy v Bouzově*. Bouzov, 1869-1933. Uloženo: Státní archiv Olomouc. Zn. fondu L5-7.

*Kronika farní 1895*. Bouzov. Překlad z němčiny Hyldegarda Kaplová, Uloženo: soukromý archiv Jiří Ženožička

*Kronika jednotřídní školy v Kozově 1863-1924*. Kozov. Uloženo: Státní archiv Olomouc. Zn. fondu L5-24.

*Kronika národní školy v Kovářově 1883-1917 a 1917-1932.* Kovářov. Uloženo: Státní archiv Olomouc. Zn. fondu L5-23.

*Matrica Bouzov 1648-1746.* Bouzov. Uloženo: farní archiv v Bouzově

ŠVEC, Jindřich. *Léta hrůzy, O choleře v našem kraji.* Nepublikováno. Bouzov. 1948. Uloženo: soukromý archiv Jiří Ženožička

ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *Kronika místečka Bousowa.* Nepublikováno. Bouzov. 1959. Uloženo: soukromý archiv Jiří Ženožička

ZÁKRAVSKÝ, Štěpán. *O vyučování všeobecném.* Nepublikováno. Bouzov, 1959. Uloženo: soukromý archiv Jiří Ženožička

ŽENOŽIČKA, Jiří. *Bouzovsko v dávných dobách.* Nepublikováno. Bouzov, 2011. Uloženo: soukromý archiv autora